

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra historie

Lukáš Peluněk

HISTORICKÝ VÝVOJ OBCE ŽELECHOVICE NAD DŘEVNICÍ PO ROCE 1848

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE VILLAGE ŽELECHOVICE NAD DŘEVNICÍ AFTER YEAR
1848

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracoval samostatně, pouze za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, 15. srpna 2015

.....

Poděkování

Rád bych na tomto místě upřímně poděkoval paní prof. PhDr. Janě Burešové, CSc. za odborné vedení bakalářské práce, dále panu PhDr. Zdeňku Pokludovi za ochotu konzultovat některé otázky dějin Podřevnicka a kritické pročtení mého textu, v neposlední řadě pak panu PhDr. Karlu Pavlišťíkovi, CSc. za konzultace v ohledu etnografickém.

Obsah

1 Úvod.....	6
2 Rozbor pramenů a literatury.....	8
3 Základní údaje o obci.....	13
3.1 Geografické vymezení a přírodní podmínky.....	13
3.2 Původ názvu obce.....	14
3.3 První písemná zmínka o obci.....	15
3.4 Správní vývoj obce.....	15
3.5 Náboženské poměry	16
3.6 Hospodářství.....	17
3.7 Národopisné zařazení.....	18
4 Nová doba (1848–1918).....	19
4.1 Důsledky roku 1848.....	19
4.2 Život v obci.....	20
4.3 Hospodářský vzestup obce.....	21
4.4 Spory mezi katolíky a evangelíky.....	22
4.5 Fenomén vystěhovalectví.....	23
4.6 Spojení se světem.....	24
4.7 První světová válka.....	28
5 Od vzniku Československa k jeho zániku a obnovení (1918–45).....	28
5.1 První republika (1918–38).....	28
5.2 Druhá republika (1938–39).....	31
5.3 Protektorát Čechy a Morava (1939–45).....	32
5.4 Osvobození obce.....	34
6 Poválečná léta a období budování socialismu (1945–89).....	35
6.1 Poválečná léta (1945–48).....	41
6.2 Od „Vítězného února“ k „Pražskému jaru“ (1948–68/9).....	50
6.3 Od tzv. normalizace k listopadu 1989.....	47
7 V demokratickém politickém systému.....	50
7.1 Konsolidace politických a ekonomických poměrů po roce 1989.....	50

7.2 Cesta k osamostatnění	50
7.3 Oslavy 750 let od první písemné zmínky o obci.....	53
7.4 Současnost a budoucnost.....	54
8 Závěr.....	55
10 Prameny a literatura.....	56
11 Summary.....	62
12 Textové přílohy.....	63
Seznam zkratek.....	70

1 Úvod

Předkládaná bakalářská práce pojednává o novodobých dějinách obce Želechovice nad Dřevnicí, bývalé místní části města Zlína. Text reflektuje rovněž dějiny širšího regionu tzv. Podřevnicka, k němuž obec náleží.

K výběru tématu mne vedl v první řadě osobní vztah k tomuto místu, jelikož jsem zde vyrůstal a lokalitu dobře znám. Druhým, avšak neméně významným důvodem pro sepsání této práce byla skutečnost, že Želechovice nad Dřevnicí dosud nemají tiskem vydané dějiny obce.

Zdá se, že se přímo nabízí k zodpovězení otázka, proč začínám svou práci rokem 1848. Tento rok je obecně považován za historický přelom v dějinách měst a obcí v některých základních oborových příručkách,¹ zároveň se jedná o zásadní milník ve vývoji sledované obce. Revoluční události z let 1848 až 1849 a následná reforma státní správy totiž propojila dvě dosavadní panství – zlínské a vizovické v jeden správní celek. Do té doby byly Želechovice rozděleny do obou panství a zmíněnou správní reformou byly administrativně trvale spojeny v jednu politickou obec. Rok 1848 také znamenal zrušení poddanství, jež bylo následně spojeno se zrušením roboty za náhradu. Lidé poté začali více cestovat a pohybovali se ve větším územním rozpětí. Konec 19. století je dle mého názoru významným mezníkem v dějinách českých zemí, v této době také dochází k výraznému zlepšení životních podmínek obyvatel regionu Podřevnicka. Práci jsem ukončil rokem 2014, reflektoval jsem tedy i současnost obce, jež se v nedávné době znovu osamostatnila odtržením od města Zlína.

Dějiny obce Želechovice nad Dřevnicí skýtají některé zajímavé momenty, které bylo nutno v práci nastínit. Jedná se např. o vystěhovalectví do Spojených států amerických ve druhé polovině 19. století, téměř zapomenuté pohnuté události konce první světové války, kdy se místní obyvatelé vzepřeli kvůli rakousko-uherské státní moci, v neposlední řadě je nutno hovořit i o výrazném vlivu Baťových závodů v údolí řeky Dřevnice a s ním spojeném hospodářském vzestupu regionu na přelomu 19. a 20. století. Významná část obyvatelstva tehdy dojížděla (na přelomu 19. a 20. století ovšem ještě spíše docházela) za prací do Zlína, do Baťovy obuvnické továrny. Podobnou roli jako Baťovy závody sehrálo v 70. a 80. letech

¹ PAPAŽÍK, David: *Dějiny měst, městeček a vesnic (metodická příručka)*. Olomouc 2005, s. 12.

minulého století blízké slušovické družstvo řízené Františkem Čubou, v němž se uplatnilo i množství pracovníků pocházejících ze Želechovic.

Rozvržení mé práce je následující – první kapitola představuje základní údaje o obci, následující kapitoly o novodobých dějinách obce jsou řazeny chronologicky (1848–1918, 1918–1945, 1945–1990, 1990–2014). Některé podkapitoly, kde kvůli nedostatku pramenů nelze postupovat čistě chronologicky, jsou koncipovány spíše tematicky. Závěrečné textové přílohy představují prostřednictvím stručných biogramů významné osobnosti obce ve vymezeném období, v samém závěru jsou zařazeny přehledné tabulky doplňující vlastní text bakalářské práce.

2 Rozbor pramenů a literatury

Na následujících řádcích bych rád zhodnotil pramennou základnu i dostupnou literaturu k novodobým dějinám obce Želechovice nad Dřevnicí. Začněme nejdříve prameny, poté zhodnotíme literaturu k tématu. Naši pozornost však zaměříme pouze k historickým pramenům pro vymezené období, tj. po roce 1848.

Ke zpracování práce jsem měl k dispozici prameny uložené zejména ve dvou moravských paměťových institucích – Státním okresním archivu Zlín se sídlem v Klečůvce a ve Státním okresním archivu Kroměříž.

Nepochybně nejvýznamnějším zdrojem je v tomto ohledu zlínský archiv, v němž se nalézají následující archivní fondy: Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, Místní národní výbor Želechovice nad Dřevnicí, Římsko-katolický farní úřad v Želechovicích, Městský národní výbor Gottwaldov, a Okresní úřad – Okresní národní výbor Zlín. Uloženy jsou zde i některé další fondy využitelné k pojednání o dějinách sledované obce, zejména k místnímu školství, bohužel jsou však badatelům nepřístupné.

Nejcennějším archivním souborem je Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, zahrnující prameny k dějinám obce do roku 1945. Fond je tvořen úředními knihami (z našeho pohledu jsou zajímavé především protokoly o schůzích obecního představenstva a výboru, resp. zastupitelstva od roku 1876, dále katastr obce z roku 1933 a nejstarší dochovaná kronika obce z let 1914 až 1937), spisovým a účetním materiálem (podací protokoly, jednotlivé spisy, korespondence, účetní knihy z 20. až 40. let minulého století) či kartografickým materiálem (katastrální mapy, plány některých staveb). Pro zmapování událostí v obci v poslední čtvrtině 19. století mají největší význam protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, které de facto suplují absenci jiných relevantních písemných pramenů k dějinám obce ve vymezeném období. Pro období první světové války bylo možné využít týchž protokolů, stejně tak pro léta první Československé republiky. Z let 1918 až 1938 ovšem pochází více pramenného materiálu, a proto je možné využít i některých jiných pramenů, zejména obecní korespondence.

Fond Místní národní výbor Želechovice nad Dřevnicí je velmi bohatý na písemné prameny k poválečným dějinám obce (rozmezí let 1945 až 1976, kdy se obec stala místní částí města Zlína). Fond tvoří především 130 úředních knih (zápisy o schůzích MNV,

matriky, kroniky), spisový a účetní materiál (podací protokoly, 23 kartonů spisů, korespondenci MNV či mapy a plány). Významné pro nás jsou především prameny k finančním otázkám, místnímu zemědělství a hospodářství, zdravotnictví a sociálnímu zabezpečení, ale také ke školství či kulturním činnostem v Želechovicích nad Dřevnicí. Z hlediska kvantitativního představuje fond MNV Želechovice nejvýznamnější fond ke zvolenému tématu. Co se týče již zmíněných kronik, obsahuje fond pět pamětních knih reflektujících léta 1955–60, 61–63, 64–65, 66–68 a 72–76. V rámci kronik byly do fondu zavádějícím způsobem včleněny i dva strojopisy, které však sice jsou vesměs kronikářského rázu, nejedná se však o archivní prameny. Jedná se o ročníkovou práci Mileny Smolkové o dějinách obce do roku 1848 a částečně memoárový spis *Želechovice můj domov* od místního učitele a kronikáře Ferdinanda Filipiho, který však nemá valnou faktografickou hodnotu. Obsah všech zmíněných tzv. pamětních knih je však již po roce 1945 a zejména po únoru 1948 ideologicky ovlivněn, vypovídací hodnota těchto kronik je proto značně kontroverzní.

Fond Římsko-katolický farní úřad v Želechovicích není jako celek inventarizován, pro potřeby badatelské obce jsou však přístupny dvě farní kroniky z let 1898–1937 a 1937–51. Pro téma naší práce ovšem nejsou příliš významné, neboť se jedná o pouhé stručné a výběrové kronikářské záznamy se zaměřením na duchovní správu, tedy bez výraznější faktografické hodnoty.

Dalším z excerpovaných souborů zlínského archivu je fond Městský národní výbor Gottwaldov, kde lze nalézt prameny k dějinám sledované lokality pro období od roku 1976, kdy byly Želechovice začleněny jakožto místní část „velkého“ Gottwaldova. Složení fondu je podobné jako v případě fondu MNV Želechovice – ideologicky jednostranné kroniky (pamětní knihy), ale také úřední korespondence.

Ve fondu Okresní úřad – Okresní národní výbor Zlín se nachází významný pramen k dějinám obce. Jedná se o rozsáhlý živnostenský rejstřík k této obci, z něhož lze zmapovat vývoj živností v dané lokalitě v období od 80. let 19. století po 40. léta minulého století.

Jelikož byly Želechovice nad Dřevnicí po dlouhou dobu (1850–1936) součástí holešovského okresu (jinak též Okresního hejtmanství holešovského), některé relevantní prameny lze nalézt i ve Státním okresním archivu Kroměříž. Zde se jedná především o fond Okresní úřad Holešov. Některé archiválie z tohoto fondu se dotýkají rovněž sledované lokality – na myslí máme především sčítací operáty z roku 1921 (pro jiná sčítání obyvatelstva

se autentické záznamy bohužel nedochovaly) a dále úřední seznamy spolků působících v jednotlivých obcích okresu.

Zastavme se ještě na chvíli u obecních kronik.² Jak již bylo výše zmíněno, nelze zapomínat na poplatnost obecní kroniky v jednotlivých historických obdobích (zejména období mezi lety 1948 až 1989), kdy jsou mnohé události líčeny jednostranně. Kronik tedy v práci užívám spíše doplňkově, a sice pouze tam, kde se jiné písemné prameny nedochovaly. Některé nejasnosti v kronikách je možné odhalit také díky již publikované literatuře či díky vzpomínkám pamětníků – o tom však blíže pojednáme až na dalších řádcích.

Budeme-li chtít komplexně zhodnotit dochování archivních pramenů pro období po roce 1848, musíme konstatovat, že pro druhou polovinu 19. století je pramenného materiálu poskrovnu, a sice téměř výhradně ve fondu Archiv obce Želechovice ve zlínském archivu. Teprve pramenů k období první poloviny 20. století kvantitativně mírně přibývá, největší množství pramenů pak máme pro období 40. až 80. let minulého století.

Dále je nutné zmínit využití metody „oral history“ při zpracování předložené práce. V letech 2011 a 2013 jsem realizoval rozhovory se dvěma pamětníky – rodáky z obce. Jedná se o paní Jarmilu Hanzlíkovou (roč. 1923, rozhovor z 5. června 2011) a o pana Jaroslava Nedbálka (roč. 1936, rozhovor z 3. ledna 2013). Vzpomínky obou respondentů byly přejímány kriticky, doplňovaly některé nepřesnosti v pramenech či literatuře a reflektovaly především období 2. poloviny 20. století, v případě paní Hanzlíkové také léta druhé světové války. Záznamy rozhovorů jsou uloženy v mém osobním archivu.

Doplňkovou odbornou či popularizační literaturu, které jsem k sepsání práce užíval, představím nyní. Zvolil jsem co nejširší spektrum možného faktografického materiálu, aby práce reflektovala všechny aspekty, které si předsevzala ve svém zadání. Jak již bylo zmíněno výše v úvodu, samostatné zpracování dějin obce neexistuje,³ a proto jsem mohl využít pouze literatury k dějinám regionu, případně k dějinám některých sousedních měst a obcí.⁴

² Přehledný seznam kronik obce deponovaných ve Státním okresním archivu Zlín byl již dříve publikován, viz DOKULILOVÁ, Karla – ŠTROBLÍK, Vladimír: *Soupis kronik města Zlína a připojených obcí. Zlínsko od minulosti k současnosti*, sv. 18, 2001, s. 157–160.

³ Pouze v obecním zpravodaji se místy objevují kratší články od místního vlastivědného nadšence Pavla Hurty, jsou však jen stručné a popisují jen vybrané události z dějin obce. Tyto texty sice reflektují, ale údaje přejímám kriticky a na základě komparace s prameny.

⁴ POKLUDA, Zdeněk: *Sedm století zlínských dějin*. Zlín 1991, 2. vyd. Zlín 2007; ČIŽMÁŘ, Josef: *Dějiny a paměti*

V prvé řadě jsem se chopil bibliografií, v nichž se dá nalézt množství prací dotýkajících se tématu.⁵ Za základní odbornou literaturu k tématu lze rovněž považovat doposud cenné práce Ladislava Hosáka,⁶ historický místopis Moravy a Slezska vytvořený pracovníky Kabinetu regionálních dějin při olomoucké katedře historie,⁷ dále svazek Vlastivědy moravské věnující se Zlínsku.⁸ Nabízejí se též některé starší všeobecné příručky o hejtmanství holešovském a zlínském a vizovickém okrese, jejichž vypovídací hodnota však mnohdy kolísá.⁹ K dějinám želechovické farnosti, k níž je přifařeno několik obcí v blízkém okolí, lze využít práce Arnošta Červinky z roku 1991.¹⁰ Jedná se však o čistě vlastivědnou práci, a proto je nutné přejímat některé údaje kriticky. Informace o zdejších kostele pak může zájemce čerpat ze dvou stručných spisků od Jana Vychodila a Bohumila Víchy.¹¹ O želechovických hřbitovech a jejich minulosti pojednává kniha autorské dvojice Kamily Nečasové a Davida Valůška.¹² Zde je nutné upozornit i na ročníkovou práci Mileny Smolkové, kterou roku 1957 sepsala pod odborným vedením profesora Ladislava Hosáka na

města Vizovic. Brno 1933; POKLUDA, Zdeněk – NOVÁČEK, Stanislav – KUČERA, Josef: *440 let Kudlova. Obrázky z minulosti 1571–2011*. Zlín 2011; ZETĚK, Jan: *Zádveřice-Raková. Osudy obce na Valašsku*. Zádveřice-Raková 2011.

⁵ KUNZ, Ludvík: *Soupis časopiseckých prací z Valašska a Záhoří 1884–1964*. Brno 1965; VLACH, Jaroslav: *Bibliografie okresu Gottwaldov*. Gottwaldov 1987; KUBÍČEK, Jaromír – KUBÍČEK, Tomáš: *Národopis na Moravě a ve Slezsku. Výběrová bibliografie*. Strážnice 1996.

⁶ HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravkoslezské* (dále jen *Historický místopis*). Brno 1938; Týž: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek. Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967; Týž – ŠRÁMEK, Rudolf: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku, 2. svazek*. Praha 1980.

⁷ *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Svazek 1. Územně správní vývoj státních a společenských institucí a organizací na Moravě a ve Slezsku v letech 1848–1960*. Ostrava 1966; BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska 1848–1960. Sv. 8. Ostrava 1980*.

⁸ NEKUDA, Vladimír (ed.): *Vlastivěda moravská. Zlínsko*. Brno–Zlín 1995. Zde je Želechovicím nad Dřevnicí věnován pouze stručný topografický text, nikoliv pojednání o dějinách, srov. DOKULILOVÁ, Karla: *Želechovice nad Dřevnicí*. In: Tamtéž, s. 675.

⁹ PECK, Eduard: *Okresní hejtmanství holešovské*. Holešov 1892; PEŘINKA, Václav: *Vizovický okres*. Brno 1907; ŠIŠKA, Adolf: *Zlínský okres*. Zlín 1930; KOMÁREK, Josef – VRÁNA, Stanislav: *Zlínský okres*. Zlín 1937.

¹⁰ ČERVINKA, Arnošt: *Dějiny zlínské farnosti a farností okolních*. Zlín 1991.

¹¹ VYCHODIL, Jan: *Dějiny a popis kostela v Želechovicích*. In: Kalendář Hostýn 1902. Hostýn 1901, s. 133–140; VÍCHA, Bohumil: *Želechovice. Kostel sv. Petra a Pavla*. Želechovice 1995.

¹² NEČASOVÁ, Kamila – VALŮŠEK, David: *Historie zlínských hřbitovů*. Zlín 2006.

Vysoké škole pedagogické v Olomouci. Tento text, zahrnující základní údaje o Želechovicích a stručné vylíčení dějin obce do roku 1848, je v současnosti uložen ve Státním okresním archivu Zlín jakožto „III. díl kroniky obce“, přestože se jedná o literaturu.¹³

Důležitým zdrojem pro mou práci byly také články v regionálních časopisech a sbornících, jmenovitě *Podřevnicko, Valašsko, Naše Valašsko, Gottwaldovsko od minulosti k současnosti* či *Zlínsko od minulosti k současnosti*. Zatímco prve jmenované periodikum je spíše vlastivědného rázu, ostatní jsou odbornějšího charakteru (obsahují např. studie s rozsáhlým poznámkovým aparátem). Z všeobecných publikací také zmiňme seznamy kulturních památek,¹⁴ jež jsou doplněny o dostupnou literaturu k jednotlivým památkám.

Z hlediska metodologického je u autorů zpracovávajících dějiny obce nutná pečlivá příprava. Této přípravě se zájemci dostane prostudováním některých přehledných příruček, které se k tématu vztahují. Jmenujme alespoň dvě odborné publikace, které vznikly na půdě olomoucké katedry historie, respektive Kabinetu regionálních dějin.¹⁵ Zejména druhá citovaná práce je významnou pomůckou pro autory dějin obcí.

Součástí bakalářské práce je i stručná část o národopisném zařazení obce. K této podkapitole bylo možné využít některých děl starších regionálních autorů Františka Bartoše či Antonína Václavíka.¹⁶ Druhou zmíněnou práci bylo nutné v případě Želechovic také reflektovat, neboť pojednává o národopisné oblasti přímo s Podřevnickem sousedící, některými autory jsou obě oblasti dokonce považovány za jednu jedinou národopisnou oblast. Etnografickou literaturu jsem konzultoval s PhDr. Karel Pavliščíkem, CSc., který je rovněž autorem několika statí k tématu.

¹³ SMOLKOVÁ, Milena: *Dějiny obce Želechovice do roku 1848*. Olomouc 1957 (nepublikovaná ročníková práce). Srov. Státní okresní archiv Zlín (dále jen SOKA Zlín), fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 56, *Dějiny obce Želechovice do roku 1848* (ročníková práce Mileny Smolkové) – III. díl kroniky obce.

¹⁴ VRLA, Radim: *Seznam chráněných památek zlínského okresu*. Zlínsko od minulosti k současnosti, 1992, sv. 11, s. 5–39; ČECHOVÁ, Stanislava: *Nemovitě kulturní památky jižní Moravy. Sv. 11, Okres Zlín: soupis památek a literatury*. Brno 2001.

¹⁵ BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc 2004; PAPAŽÍK, D.: *c. d.*

¹⁶ BARTOŠ, František: *Dialektologie moravská*. Brno 1886; VÁCLAVÍK, Antonín: *Luhačovské Zálesí*. Luhačovice 1930.

3 Základní údaje o obci

3.1 Geografické vymezení a přírodní podmínky

Želechovice nad Dřevnicí leží v údolí na levém břehu řeky Dřevnice, 5,8 km východně od Zlína a 8,4 km západně od Vizovic v nadmořské výšce 242 m.¹⁷ Kromě vlastního sídelního jádra (návsí) náleží do katastru obce i několik místních tratí – Dřínoví, Na Hrobech, Chmelinec, Kúty, Kněžské, Milenovy, Obůrky či Oslné (resp. Oslna).¹⁸ Dále se zde nachází několik samot: Láze, Žleby, Vidova, Batolice a Paseky.¹⁹ V sousedství Želechovic se nacházejí obce Lužkovice, Lípa, Provodov a centrum regionu – krajské město Zlín.

Co se týče nerostného bohatství Želechovic, v pramenech a literatuře lze dohledat pouze tři zmínky. Z pokusného vrtu na katastru obce byl v minulosti zjištěn malý výskyt ropy, k těžbě však nebylo přistoupeno, neboť by byla ekonomicky ztrátová.²⁰ Po jistou dobu se však v místním kamenolomu těžil štětový kámen.²¹ Původně jen pověstí šířenou mezi místními lidmi je jistě zmínka historika Františka Václava Peřinky o vrchu Lysé, kde se „v dávných dobách prý těžilo zlato“.²²

Želechovice nad Dřevnicí jsou v širším okolí známy čistotou životního prostředí. Vyskytují se zde rovněž mnohé vzácné či ohrožené druhy rostlin i živočichů. Na katastru obce se nachází přírodní rezervace „Na Želechovických pasekách“, jež byla v dubnu 1949 ustavena z důvodu ochrany zde rostoucího ohroženého jaterníku podléšky.²³ V roce 1973 pak došlo k založení chráněného území „Pod Drdolem“ k ochraně vstavače bledého.²⁴ V minulosti zde

¹⁷ *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970, Díl I, Sv. 2.* Praha 1978, s. 714–715.

¹⁸ Srov. jednotlivé katastrální mapy obce. SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 8, 105, 106; Tamtéž, fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 324.

¹⁹ DOKULILOVÁ, Karla: *Želechovice nad Dřevnicí*. In: *Vlastivěda moravská*. Zlínsko. Brno – Zlín 1995, s. 675.

²⁰ VŮJTA, Martin – KRIST, Jiří – GIRGEL, Michal: *Geologie*. In: *Vlastivěda moravská*. Zlínsko. Brno – Zlín 1995, s. 29.

²¹ Srov. SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 37. Blíže viz kap. 4.3.

²² PEŘINKA, Václav: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Vizovský okres*. Brno 1907, s. 249.

²³ SOKA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 205 (Vyhlášení přírodní rezervace, 27. 4. 1949).

²⁴ SOKA Zlín, f. MNV Želechovice, inv. č. 205 (Vyhlášení chráněného naleziště „Pod Drdolem“, 27. 3. 1973; Zřízení chráněného území „Pod Drdolem“, 16. 5. 1973).

byly zjištěny i mnohé další ohrožené či méně běžné druhy rostlin (např. lýkovec jedovatý, lilie zlatohlavá) i živočichů (např. mlok skvrnitý či některé druhy ptactva).²⁵

3.2 Původ názvu obce

V písemných pramenech nalézáme název obce v několika různých variantách. Poprvé roku 1261 jako Selichowicz, dále Zelithowicz (1361), Selythowicz (1397), Zelechowicz (1437), Zylochowicze (1490), v Zelechowiczach (1494), z Zielichowicz (1518), Zielechowicze (1578), Zielychowicze (1596), v Zielichowiczach (1618), Zielichowitz (1670), Zelechoviensis (1672), Zielechowicz (1751), Zelechowicz/Želechovice (1872), Želichovice (1881), Želechovice (1924), Želechovice nad Dřevnicí (1929).²⁶

František Černý a Pavel Váša název obce odvozují od staroslovanského osobního jména Želech či Želich.²⁷ Ladislav Hosák s Rudolfem Šrámkem tuto informaci potvrzují a dále upřesňují.²⁸ Želechovice tedy původně byly vsí lidí Želechových, respektive Želichových. Zajímavým se jeví srovnání s jinými obcemi téhož či velmi podobného jména – Želechovice v okrese Olomouc, Želešice či Žilošice, Želovice, případně Čelechovice podle osobního jména Čelech či Čerad.²⁹ V blízkých Vizovicích se rovněž nachází ulice zvaná Želechov.³⁰

K etymologii uvedme ještě dvě drobné poznámky. Z výše uvedeného je patrné, že se v písemných pramenech používalo tvarů „Želechovice“ i „Želichovice“. Ještě ve druhé polovině 20. století se v místním nářečí používalo oné druhé varianty.³¹ Roku 1929 pak byl název obce upřesněn na „Želechovice nad Dřevnicí“, což přetrvává až do dnešních dnů.³²

²⁵ K tématu blíže viz *Průvodce přírodním parkem Želechovické paseky a Pasekářskou stezkou*. Zlín 2007.

²⁶ Srov. HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II, M–Ž*. Praha 1980, s. 815.

²⁷ ČERNÝ, František – VÁŠA, Pavel: *Moravská jména místní. Výklady filologické*. Brno 1907, s. 145. Srov. PEŘINKA, V.: *c. d.*, s. 16.

²⁸ HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R.: *c. d.*, s. 815. Srov. též DOKULILOVÁ, K.: *Želechovice nad Dřevnicí*, s. 675.

²⁹ HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R.: *c. d.*, s. 157.

³⁰ Srov. např. PECK, E.: *Úplný seznam zeměpisných jmen bývalého panství Vyzovského*. In: *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*, 7, 1890, č. 28, s. 181; PEŘINKA, V.: *c. d.*, s. 55.

³¹ HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R.: *c. d.*, s. 815.

³² Vyhláška ministerstva vnitra č. 13/1930 Sb.

3.3 První písemná zmínka o obci

Ještě roku 1957 se Milena Smolková domnívala, že nejstarší zmínka o obci může být přisouzena letům 1252 či 1255.³³ Na dvou různých listinách z těchto let jsou totiž jmenovány tři osoby – jistý Pavel a jeho nejmenovaný bratr ze „Selechowiz“ a Přibyslav „de Selchwicz“.³⁴ Je však více než pravděpodobné, že jmenované osoby odvozovaly svůj původ od jiných Želechovic (pravděpodobně u Uničova).³⁵

První doloženou písemnou zmínku o obci tedy nalézáme v zakládací listině vizovického kláštera Smilheim z roku 1261, na jejímž základě daroval Vilém z Hustopečí, toho času majitel zlínského panství, nově založenému klášteru část Zádveřic, Lípu a východní část Želechovic (Selechowitz).³⁶ Od té doby až do poloviny 19. století zůstaly Želechovice rozděleny do dvou územních celků – panství zlínského a vizovického. Hranicí obou panství se stal potok Obůrek, dříve nazývaný též Oselná. První písemná zmínka o západní, tj. zlínské části Želechovic pochází až z roku 1397, kdy je tato část vsi zmiňována jakožto součást zlínského lenního statku.³⁷

3.4 Správní vývoj obce

Až do roku 1849 byla obec administrativně rozdělena do dvou částí náležících menším dílem k panství vizovickému a větším dílem k panství zlínskému. Hranicí byl potok Obůrek (zvaný též Oselná či Suchá Oselná). Každá část měla svého fojta (rychtáře/purkmistra),

³³ SMOLKOVÁ, Milena: *Dějiny obce Želechovice do roku 1848*. Olomouc 1957 (nepublikovaná ročníková práce), s. 4.

³⁴ Srov. BOČEK, Antonín (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále jen CDM). Sv. 3. Olomouc 1842, s. 156, č. 184; Tamtéž, s. 201, č. 223.

³⁵ Srov. PĚNTÁKOVÁ, Michaela: *Dějiny obce Želechovice do roku 1945*. Olomouc 2013 (nepublikovaná diplomová práce), s. 13.

³⁶ CDM, č. 202. Srov. též POKLUDA, Zdeněk: *Kapitoly z dějin města Zlína (I–VIII)*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 4, 1987, s. 65.

³⁷ MATĚJEK, František (ed.): *Moravské zemské desky*. Díl 3, část 3. *Kraj olomoucký* (dále jen ZDO). Brno 1953, s. 704.

hospodáře i starostu. Společně se zlínskou částí obce mívaly společného fojta také sousední Lužkovice. Mezi oběma částmi Želechovic často vládly názorové neshody.³⁸

Od roku 1850 byla obec součástí soudního okresu Vizovice a politického okresu Uherský Brod. Za dočasného sjednocení politické a soudní správy se Želechovice v letech 1855–68 staly součástí smíšeného politického a soudního okresu Vizovice. Od roku 1868 náležela obec k soudnímu okresu Zlín, politicky k Okresnímu hejtmánství v Holešově. Od roku 1935 byla součástí nově vzniklého politického okresu zlínského. Během let 1949–60 byla obec součástí okresu Gottwaldov a jemu nadřazeného Gottwaldovského kraje. V roce 1960 se součástí „velkých“ Želechovic staly sousední Lípa a Lužkovice, v roce 1975 se Želechovice společně s několika okolními obcemi staly místní částí „velkého“ Gottwaldova. Mezi lety 1960–90 existoval Jihomoravský kraj se sídlem v Brně. Zrušením okresních úřadů roku 2001 se Želechovice, místní část Zlína, staly součástí Zlínského kraje. Roku 2009 se Želechovice nad Dřevnicí odtrhly od statutárního města Zlína a staly se opět samostatně hospodařící obcí.³⁹

3.5 Náboženské poměry

Již roku 1402 je v obci doložena duchovní správa s kostelem a farou, která byla zřízena opatem vizovického kláštera.⁴⁰ Původní patrocínium kostela – sv. Petra a Pavla – přetrvalo dodnes, původně gotická stavba však byla několikrát přestavována. Během 16. století převládl v regionu novoutrakvismus, pro toto období jsou v Želechovicích doloženi evangeličtí faráři (1582).⁴¹ Kolem roku 1570, kdy je vizovický klášter pokládán za zaniklý, převzalo patronátní právo k želechovickému kostelu zlínská vrchnost. Na počátku třicetileté války však protestantská fara zanikla, roku 1632 se připomíná opět katolický farář Jiří Kolací,

³⁸ PEŘINKA, V.: *c. d.*, s. 243. Rozpory mezi „zlínskou“ a „vizovickou“ stranou Želechovic měly ještě delší trvání. Při stavbě železniční tratě mezi Otrokovicemi a Zlínem byly tyto neshody jasně patrné (srov. kapitola 4.7), dokonce ještě na konci 20. let minulého století nebyla vůle se shodnout (srov. kapitola 5.1).

³⁹ Želechovický zpravodaj, 2009, leden, s. 1.

⁴⁰ ČERVINKA, Arnošt: *Dějiny zlínské farnosti a farností okolních*. Zlín 1991, s. 159. František Václav Peřinka se však domníval, že fara vznikla již krátce po roce 1261 mnichy vizovického kláštera, viz PEŘINKA, V.: *c. d.*, s. 246. Srov. HOSÁK, L.: *Historický místopis*, s. 460. Dle názoru Zdeňka Pokludy je nutné brát v potaz zejména Hosákův údaj. Tímto bych dr. Pokludovi rád poděkoval za upozornění.

⁴¹ ČERVINKA, A.: *c. d.*, s. 159; HOSÁK, L.: *Historický místopis*, s. 460.

brzy poté však obec podřízena zlínské farnosti. V průběhu 17. století pak kolísala příslušnost želechovické duchovní správy mezi Zlínem a Vizovicemi. Od roku 1784 přestal být zdejší lokální kaplan závislý na zlínském faráři, želechovická fara však byla obnovena až roku 1843. V roce 1950 byla zrušena tři děkanství (napajedelské, pozlovické a vizovické). Třicet farností, mezi nimi i farnost želechovická, pak bylo spravováno zlínským děkanstvím. Po obnovení vizovického děkanátu roku 1974 se Želechovice staly opět jeho součástí. V současné době jsou k Želechovicím přiřazeny některé okolní obce – Příluky, Lužkovice, Klečůvka a Lípa. Ze Želechovic je rovněž spravována farnost na nedalekém Provodově, který je známým a hojně navštěvovaným mariánským poutním místem.⁴²

V Želechovicích se nalézají dva hřbitovy – římskokatolický a evangelický.⁴³ Zdejší kostel sv. Petra a Pavla byl na základě památkářských soupisů ze šedesátých let prohlášen kulturní nemovitou památkou.⁴⁴

3.6 Hospodářství

Tradičním zdrojem obživy obyvatel obce bylo zemědělství, ovocnářství či dobytkářství (zejména chov koní). Údajně se zde dříve pěstoval i chmel.⁴⁵ V první polovině 20. století zde existovaly až tři mlýny.⁴⁶ Dlouhou tradici měla v obci papírna, založená již na konci 18. století, zanikla však v roce 1903.⁴⁷ V první polovině 20. století bylo rovněž využíváno zdejšího kamenolomu (štetový kámen). V roce 1949 vzniklo v obci Jednotné zemědělské družstvo, které roku 1988 zaniklo. K výraznějšímu hospodářskému rozvoji obce

⁴² ČERVINKA, A.: *c. d.*, s. 160. K provodovskému kostelu Panny Marie Sněžné blíže viz PALA, Josef – HYHLÍK, Vladimír: *Provodov. Poutní kostel Panny Marie Sněžné*. Velehrad 1993; PALA, J.: *Poutní místo Provodov*. In: *Provodov: kapitoly z dějin obce*. Provodov 2012, s. 79–87.

⁴³ O želechovických hřbitovech blíže viz NEČASOVÁ, Kamila – VALÚŠEK, David: *Historie zlínských hřbitovů*. Zlín 2006, s. 154–165.

⁴⁴ K dějinám kostela viz VYCHODIL, Jan: *Dějiny a popis kostela v Želechovicích*. In: *Kalendář Hostýn 1902*. Hostýn 1901, s. 133–140; VÍCHA, Bohumil: *Želechovice. Kostel sv. Petra a Pavla*. Želechovice 1995.

⁴⁵ KRAMOLIŠ, Čeněk: *Bývalé chmelnice na Moravě*. Selský archiv, 2, 1903, s. 71.

⁴⁶ Srov. PEŘINKA, V.: *c. d.*, s. 24.

⁴⁷ DOKULILOVÁ, K.: *Želechovice nad Dřevnicí*, s. 677.

došlo až v devadesátých letech minulého století, kdy v obci začaly působit některé soukromé firmy.⁴⁸

3.7 Národopisné zařazení

Želechovice nad Dřevnicí bývají řazeny k národopisné oblasti tzv. Podřevnicka, která je hraniční oblastí mezi Slováckem a Valašskem. Jelikož zde tradiční kroj zanikl již dávno, starší etnografové přistupovali k rajonizaci na základě analýzy místního nářečí. František Bartoš v 80. letech 19. století přiřazoval Kudlov, Příluky a Želechovice k Valašsku s uvedením vlivů slováckých.⁴⁹ Antonín Václavík naproti tomu obec zahrnuje do Luhačovického Zálesí.⁵⁰

⁴⁸ Např. Henelit – barvy laky, výroba papírového materiálu Epos, Pila Pešl aj.

⁴⁹ BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská*. Brno 1886, s. 59. Srov. PEŘINKA, V.: *c. d.*, s. 18.

⁵⁰ VÁCLAVÍK, Antonín: *Luhačovské Zálesí*. Luhačovice 1930, s. 8–10. Srov. PAVLIŠTÍK, Karel: *Luhačovické Zálesí a Podřevnicko – přechodné oblasti na rozmezí Slovácka, Hané a Valašska*. Zprávy oblastního muzea jihovýchodní Moravy v Gottwaldově, 1966, č. 3, s. 136–139.

4 Nová doba (1848–1918)

4.1 Důsledky roku 1848

Rok 1848 byl nepochybně významným historickým mezníkem a zároveň počátkem moderní epochy dějin. Během let 1848–49 prošla Evropou řada revolucí, v mnoha státech byly svolány první sněmy reprezentující významnou část obyvatelstva, které v rychlém sledu událostí přijaly zásadní reformní zákony, ukončující dlouhé období patrimoniálního systému a umožňující vznik moderní občanské společnosti. Revoluční kvas zasáhl také tradičně konzervativní Rakouské císařství.⁵¹

Na Moravě byl 31. května 1848 svolán ústavodárný zemský sněm, zvaný též „selský“, který již 9. června přijal zákon o zrušení roboty a desátků na Moravě. Předběhl tak rakouský říšský sněm, který zákon o zrušení poddanství přijal až v září téhož roku. V důsledku zrušení poddanství se již mohli lidé svobodně vdávat a ženit, ale také se stěhovat na jiná panství bez dříve obligátního souhlasu majitele panství. Zrušena byla také robotní povinnost, ovšem za podmínky peněžní náhrady.⁵²

Roku 1849 bylo vyhlášeno tzv. Stadionovo obecní zřízení (jinak též obecní zákon), jež zřizovalo na území habsburské monarchie systém samosprávy. Obecní samosprávy měly převzít část pravomocí veřejné správy. Obecní výbor byl volen všemi občany na dobu tří let, takto zvolený výbor pak volil ze svých řad představenstvo obce (1 obecní představený a 1 radní obce). Také Želechovice si roku 1849 zvolily svůj první obecní výbor a zastupitelstvo. Jméno prvního obecního představeného však dnes neznáme, neboť se prameny k tomuto desetiletí dochovaly jen útržkovitě. V raných porevolučních letech byl představený obce ještě tradičně nazýván fojtem, po roce 1860 však již starostou.⁵³

⁵¹ VEBER, Václav a kol.: *Dějiny Rakouska*. Praha 2002, s. 379–380.

⁵² Tamtéž, s. 407.

⁵³ Srov. protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru po roce 1876. SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2.

4.2 Život v obci

Za tzv. Bachova absolutismu v 50. letech 19. století byla výrazně okleštěna působnost obecní samosprávy – volba představeného obce musela být schválena příslušným okresním (resp. podkrajským) úřadem a schůze obecního výboru se staly neveřejnými. Teprve vyhlášením tzv. únorové ústavy z 21. února 1861 byl v Habsburské monarchii obnoven konstitucionalismus, jeden z pilířů moderní občanské společnosti.⁵⁴

Bohužel máme jen málo informací o událostech v obci v rozmezí 50. až 60. let 19. století, neboť pro dané období chybějí prameny. Víme však, že se na konci 60. let v obci výrazně zlepšila úroveň školství. Pro potřeby obecné dvojtřídní školy totiž byla mezi lety 1867–68 postavena nová jednopatrová budova.⁵⁵

Z protokolů schůzí obecního představenstva a obecního výboru se můžeme dozvědět mnohé zajímavosti ze všedního života Želechovic ve druhé polovině 19. století. Co se tedy v této době řešilo na schůzích obecního výboru? Příkladů můžeme uvést několik. Projednávaly se kupříkladu žádosti o příspěvky, v roce 1877 např. žádal pasekář Josef Mokraš o finanční náhradu za ošetřování příbuzného sirotka,⁵⁶ jednalo se také o jmenování nového obecního sluhy⁵⁷ nebo o opravě obecní cesty k Provodovu,⁵⁸ sestavovaly se rozpočty pro následující kalendářní roky. Pro jistou představu poodhalme plán rozpočtu obce na rok 1877: na službu obecního představenstva je uvedeno 115 zlatých (zl), na práci obecního písaře 24 zl, kostelní výlohy představovaly 65 zl, školní výlohy 93 zl, dále pak obec platila na chudé 23 zl, na jiná obecní vydání pak bylo započteno 125 zl, rozpočet na rok 1877 tedy činil celkem 236 zl.⁵⁹

⁵⁴ VEJER, Václav a kol.: *c. d.*, s. 418.

⁵⁵ *100 let školy v Želechovicích*. Želechovice nad Dřevnicí 1968, s. 5.

⁵⁶ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam z 18. 2. 1877).

⁵⁷ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam z 18. 3. 1877).

⁵⁸ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam z 15. 4. 1877).

⁵⁹ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam ze 14. 11. 1876).

Někteří starostové se společně s obecním výborem snažili o společenskou prestiž obce. V době, kdy byl želechovickým starostou František Kilhof, rozhodl obecní výbor o udělení minimálně dvou čestných občanství – v listopadu 1885 získal čestné občanství holešovský okresní hejtman Ignác Flašar, v březnu 1887 zlínský velkostatkář Leopold baron Haupt-Buchenrode.⁶⁰

Minimálně od 90. let 19. století probíhal v obci čilý spolkový život. Jen pro představu – roku 1910 působilo v obci 7 spolků, z toho 3 duchovního ražení: Spolek vojenských vysloužilců, Farní cyrilská jednota, Hasičská jednota, Farní jednota kostelní sv. Petra a Pavla, Spolek sv. Terezie, Národní jednota pro východní Moravu a Sdružení venkovské omladiny.⁶¹ Z výčtu je patrné, že na počátku 20. století měl duchovní život v Želechovicích své významné místo.

4.3 Hospodářský vzestup obce

V období mezi lety 1860 a 1914 došlo také k mírnému rozvoji Želechovic. Již od roku 1755 fungovala v obci papírna, která zažila ve druhé polovině 19. století nebývalý rozkvět. Tehdy ji vlastnila rodina Haldů a vyráběl se zde zejména balicí a psací papír. Od roku 1881, kdy papírnu získal nový majitel, však papírna prodělala vážný úpadek. Začala se zde vyrábět krycí lepenka, roku 1903 však z důvodů finančních nesnází majitele byla výroba zastavena. V prostorách zrušené papírny pak byla zřízena parní pletárna košů.⁶²

4.4 Spory mezi katolíky a evangelíky

Z padesátých let je z Želechovic známa pravděpodobně významná událost hodná zaznamenání. Od vyhlášení Tolerančního patentu roku 1781 zde totiž nové konfesijní složení obyvatelstva rozpoutalo množství sporů mezi katolíky a evangelíky. Zdejšími katolíky však ze všeho nejvíce vadilo, že evangelíci pohřbívají své mrtvé na katolickém hřbitově. Počátkem

⁶⁰ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznamy z 1. 11. 1885 a 3. 3. 1887).

⁶¹ SOKA Kroměříž, fond Okresní úřad Holešov, inv. č. 628 (seznam spolků obcí Okresního hejtmantství holešovského).

⁶² SCHOLASTER, Emil: *Historie papírny v Želechovicích n. Dřevnici*. Podřevnicko, 1, 1939–1940, s. 4.

50. let se situace zhoršila natolik, že na místo dorazila komise z Uherského Hradiště a situaci posuzovala.⁶³ Roku 1856 nakonec došlo k rozhodnutí o zřízení samostatného pohřebiště pro evangelíky jižně od stávajícího hřbitova směrem k Pasekám. Na tomto místě pak želechovičtí evangelíci pohřbívali své mrtvé následujících téměř 100 let a náboženské spory obce tak byly i do budoucna zažehnány.⁶⁴

4.5 Fenomén vystěhovalectví

Lidé z jihovýchodní Moravy ve druhé polovině 19. století často odcházeli za obživou za hranice Moravy, zejména do rakouských zemí a Vídně, mnozí však zamířili až do zámoří, do Spojených států amerických.⁶⁵

Hospodářská bída donutila k odchodu i některé rodáky z Želechovic. Několik desítek lidí odtud zamířilo do amerického státu Kansas.⁶⁶ Zajímavé je, že z nedalekých Zádveřic se mnoho rodin vystěhovalo do jiného amerického státu – do Oregonu.⁶⁷ Přistěhovalci z českých zemí však žili spíše v jiných státech USA, zejména pak ve větších městech. Např. v Chicagu tvořili čeští přistěhovalci samostatnou čtvrť.⁶⁸

O jednotlivých vystěhovalcích, kteří překročili hranice a za lepším životem odcestovali do USA, dnes mnoho nevíme. Známe sice několik jmen těch, kteří z Želechovic odešli, mnohdy se jednalo o celé rodiny, jejich další osud na americkém kontinentu je nám bohužel neznámý.⁶⁹

⁶³ SOKA Zlín, fond Farní úřad Želechovice nad Dřevnicí, č. př. 103. Srov. NEČASOVÁ, K. – VALUŠEK, D.: *c. d.*, s. 154.

⁶⁴ NEČASOVÁ, K. – VALUŠEK, D.: *c. d.*, s. 155.

⁶⁵ TAYLOR, Philip: *The Distant Magnet. European Emigration to the U. S. A.* London 1971, s. 178.

⁶⁶ MIKESKA, Jan: *Emigrants from the Southeastern Moravia, particularly from Zádveřice and its Surrounding Area to Texas 1850–1915.* Praha 2003, s. 50.

⁶⁷ ZETĚK, J.: *c. d.*, s. 190.

⁶⁸ TAYLOR, P.: *c. d.*, s. 211.

⁶⁹ V této souvislosti jsem e-mailem (2. 1. 2013) oslovil ing. Miroslava Koudelku, který se dlouhodobě zabývá moravským vystěhovalectvím do Spojených států amerických. O osudech vystěhovalců ze Želechovic nemá rovněž žádné svědectví.

4.6 Spojení se světem

S rozvojem města Zlína na přelomu 19. a 20. století začala být čím dál více patrná nedostatečná infrastruktura oblasti. Také obyvatelé Vizovic, města na východním okraji Podřevnicka, silně pociťovali chybějící dopravní spojení se světem. Nabízela se proto možnost položení železniční tratě navazující na Severní dráhu císaře Ferdinanda, která vedla již od roku 1841 z Vídně do Přerova a dále do Olomouce. Nejbližší zastávky této dráhy však byly původně umístěny jen v Napajedlích a v Tlumačově. Teprve od 1. července 1882 byla v provozu zastávka v Otrokovicích. Právě na Otrokovice se nakonec mohla napojit nová trať vedoucí východním směrem.⁷⁰

Z popudu zlínských a zejména vizovických měšťanů⁷¹ se na konci 19. století skutečně začala budovat železniční dráha propojující Otrokovice, Zlín a Vizovice. Trať měla procházet také Želechovicemi, a proto byla představitelům obce předložena nabídka samostatného nádraží,⁷² které by se stalo významným dopravním uzlem pro blízké okolí. Nádraží však nebylo v této době prioritou vedení obce, návrh byl odmítnut, a proto bylo nádraží nakonec postaveno v sousední Lípě. Obyvatelé Želechovic později litovali tohoto urychleného rozhodnutí, neboť nádraží mohlo zvýšit prestiž obce a usnadnit aktivity místních obchodníků.⁷³

Po neúspěchu s návrhem nádraží se začalo jednat alespoň o umístění zastávky na katastru obce, neboť mnozí obyvatelé Želechovic pracovali v blízkém Zlíně. Mezi místními však propukly výrazné názorové neshody. Příčinou těchto rozporů byla otázka, zda se zastávka vybuduje na původní zlínské či vizovické straně obce. Želechovice totiž sice již byly sjednoceny politicky, ale stále byly rozděleny hospodářsky a katastrálně – každá ze stran měla

⁷⁰ BEDNAŘÍK, Ivan – VÍŠEK, Miroslav – ERBEN, Ludvík – LONDIN, Vladimír: *90 let místní dráhy Otrokovice – Zlín – Vizovice*. Olomouc 1989, nestr.

⁷¹ Zejména Josef Čižmář, František Šála, Josef Franta a Josef Táborský, kteří založili akciovou společnost „Místní dráha Otrokovice – Zlín – Vizovice“ se sídlem ve Vídni a vložili do ní základní kapitál. Srov. BEDNAŘÍK, I. – VÍŠEK, M. – ERBEN, L. – LONDIN, V.: *c. d.*, nestr.

⁷² Obecní výbor tehdy schválil finanční podporu výstavby železnice – 500 zl. na nákup akcií společnosti provozující dráhu. V očích představitelů obce se tedy jednalo především o lákavou investici. SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního výboru, záznam ze 14. 10. 1894).

⁷³ Zmínku nalézáme v nejstarší dochované kronice obce. SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 13, *Pamětní kniha obce Želechovice u Zlína, díl I (1914–1937)*, s. 30.

vlastní finanční rozpočet. Vybudování zastávky na zlínské straně obce by bylo pro vizovickou část obce nemyslitelné, stejně by tomu bylo v opačném případě. Této názorové roztržnosti Želechovic využili představení blízké obce Lužkovice, ležící rovněž v sousedství železniční tratě. Naproti hospody u Bobálů proto v rychlosti postavili vlastní železniční zastávku s názvem „Lužkovice“, ačkoliv stála na katastru želechovickém.⁷⁴

Neshoda ve věci umístění zastávky však neměla pouze kořeny v hospodářské rozpolcenosti obce. Starosta obce společně s obecním představenstvem v této době řešili mnohé jiné problémy. Namátkou můžeme zmínit např. havarijní stav mostu mezi Želechovicemi a Klečůvkou, stavbu dvou nových silnic do Provodova a na Hvozdnou. Obec vedla také soudní spor s jistým Janem Haldou.⁷⁵

4.7 První světová válka (1914–18)

Léto 1914 zasáhlo do všedního života Rakouska-Uherska událostí, která výrazným způsobem ovlivnila následující čtyři roky. Rozpoutání první světové války znamenalo na venkově v první řadě odchod práceschopných mužů. Také z Želechovic mnoho místních narukovalo. Ze Želechovic bylo v prvním roce války odvedeno na 20 mužů.⁷⁶

Vcelku ojedinělé postavení však v rámci regionu měli v této době zaměstnanci zlínských obuvnických závodů. Majitel podniku Tomáš Baťa krátce po vypuknutí války vyjednal pro svou firmu zakázku na výrobu obuvi pro armádní účely. Dělníci pracující na této zakázce pak nebyli povinni narukovat.⁷⁷ Je nasnadě se domnívat, že někteří z želechovických občanů, kteří v Baťově továrně pracovali, byli rovněž osvobozeni od branné povinnosti.

Odchod práceschopných mužů na frontu nebyl jedinou nesnází obyvatel Želechovic za světové války. Již v listopadu 1914 bylo c. k. okresním hejtmanstvím v Holešově nařízeno

⁷⁴ BEDNAŘÍK, I. – VÍŠEK, M. – ERBEN, L. – LONDIN, V.: *c. d.*, nestr.

⁷⁵ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního výboru, záznam ze 14. 10. 1894).

⁷⁶ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního výboru, záznamy z roku 1914).

⁷⁷ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 13, *Pamětní kniha obce Želechovice u Zlína, díl I (1914–1937)*, s. 22. Srov. POKLUDA, Z.: *Ze Zlína do světa. Příběh Tomáše Bati*. Zlín 2004, s. 10; Týž: *Baťa v kostce*. 2. vyd. Zlín 2014, s. 26. Materiály z Archivu obce Želechovice o tomto bohužel mlčí.

Obecnímu úřadu dodání 30 q pšenice, 40 q žita a 150 q ovsu pro vojenskou správu.⁷⁸ Při podobných situacích však na povrch vyplouval skutečný stav věcí, neboť po složitém vyplnění výše zmíněného nařízení lidem chybělo obilí, a proto obecní výbor žádal zpětně okresní hejtmanství o zajištění chybějících 50 q rži a 100 q ovsu, aby mohli lidé alespoň osít svá pole.⁷⁹ V březnu 1915 pak okresní hejtmanství nařídilo dodání 5 párů koní k vojenským účelům.⁸⁰ I to byl problém – koní v obci nebyl tehdy dostatek.⁸¹ Později již musela obec přímo žádat okresní hejtmanství o zproštění zásobovacích povinností. V prosinci 1916, kdy bylo nařízeno dodání sena a slámy, se již protokoluje následující: „Obecní výbor prošel všecky rolníky od čísla k číslu a dle nejlepšího vědomí a svědomí přikl z předepsané dávky kolik jednotlivci možno odvésti. Větší dávku netroufá si obecní výbor sebrati.“⁸² Z citovaného je patrné, že se představitelé obce neodvážili vybrat větší množství, než jaké mohli místní lidé odevzdat, neboť se pravděpodobně obávali nevole obyvatelstva. Odvody potravin a jiných surovin k vojenským účelům obec dlouhodobě vyčerpávalo. V září 1917 se již obec doslova topila v dluzích, a proto musela rozprodat 12 pozemků.⁸³

V posledním roce světové války pak v Želechovicích zavládla nebývale napjatá atmosféra. Tou dobou byla pro rakousko-uherskou armádu výrazným problémem dezerce. Hluboké lesy Vizovických vrchů pak byly častým útočištěm zběhnuvších vojáků. Někteří pak vytvářeli tzv. „zelené kádry“.⁸⁴

Také v okolí Želechovic se ukrývalo několik dezertérů. Dva z nich, Jan Lacina původem z Lůzkovic a jistý Čelůstka ze Želechovických pasek byli 19. června 1918

⁷⁸ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam z 5. 11. 1914).

⁷⁹ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam z 26. 1. 1915).

⁸⁰ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam ze 7. 3. 1915).

⁸¹ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam z 12. 3. 1915).

⁸² SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru z let 1876 až 1921). 31. 12. 1916

⁸³ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru z let 1876 až 1921). 23. 9. 1917

⁸⁴ ŽÍLA, Jaroslav: *Třicet let od povstání lidu v Želechovicích n. Dř.* Podřevnicko, 4, 1948, č. 6, s. 83–85.

četnictvem odhaleni, zatčení a v železnicích odvedeni směrem k vlakové zastávce, kde měli nastoupit do vlaku a putovat dále k vojenskému soudu. Mezitím se však obyvatelé obce o zatčení obou mužů dozvěděli, začali se srocovat a na četnické strážníky házeli kamením. Někteří další dezertéři, kteří unikli zatčení, se pokusili o osvobození odváděných přátel. U lůžkovického mostu přes Dřevnici zaujali za mohutnými lípami bojové postavení a začali na četnickou eskortu střílet vojenskými puškami. Četníci poté palbu opětovali. Výstřely z pušek povstalců byla zasažena četnická stanice, zraněn byl četník David. Eskorta se pak krátce schovala v hostinci u Bobálů, odkud pak odvedli dezertéry na vlak směrem na Otrokovice.⁸⁵

Velitel četnické stanice Josef Kratochvíl mezitím podal telefonicky a telegraficky hlášení o dramatických událostech a naléhavě žádal o posily. Druhého dne do obce vpochodovalo 105 maďarských vojáků a 50 četníků, byl vyhlášen mimořádný stav. Po obci byly rozestaveny hlídky a odchozí či příchozí do Želechovic museli mít speciální legitimaci vystavenou obecním úřadem a potvrzenou četnickou stanicí. V rámci těchto mimořádných opatření byl vyhlášen zákaz vycházení po osmé hodině večerní, probíhalo vyšetřování a několik desítek lidí podezřelých z výtržností bylo zatčeno.⁸⁶

Již 21. června bylo odvezeno prvních 14 želechovických občanů ke krajskému soudu v Uherském Hradišti, později byli zatčeni další podezřelí. Strážmistru Josefu Kratochvílovi bylo v těchto dnech vyhrožováno odvetou ze strany obyvatel obce a 23. června ve večerních hodinách spáchal sebevraždu. Nedlouho poté byl výjimečný stav v obci zrušen a 26. června z Želechovic odešlo vojsko. Zůstalo pouze 8 četníků, kteří měli za úkol dohlížet na klid v obci. V budově Rolnické zádruchy v Uherském Hradišti pak bylo ve dnech 10. a 11. července souzeno 23 želechovických občanů, z nichž většina byla osvobozena, ostatní byli za několik měsíců osvobozeni také. Bouřlivé želechovické události z června 1918 můžeme považovat za poslední významnější rebelii Valachů proti státní moci.⁸⁷

⁸⁵ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 13, *Pamětní kniha obce Želechovice u Zlína, díl I (1914–1937)*, s. 20–21. Srov. též ŽÍLA, J.: *Třicet let od povstání lidu v Želechovicích n. Dř.* Podřevnicko, 4, 1948, č. 6, s. 83–85. Archivní prameny k pohnutým událostem léta 1918 se bohužel nedochovaly, případně jsou badatelům nepřístupné. V našem pojednání můžeme využít pouze protokolů obecního zastupitelstva, v nichž se nachází kusá zmínka z července 1918 o vyplňování listů o zatčených obyvatelích obce. SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam z 14. 7. 1918).

⁸⁶ Tamtéž, s. 85.

⁸⁷ Tamtéž.

Želechovické události z léta 1918 byly pouhým předobrazem konce světové války. Ten se zdál být čím dále více neodvratný. Již během roku 1918 se v českých zemích ozývaly hlasité projevy touhy vlastní státnosti, posléze i samostatnosti „národa československého“. Někteří z odvedených vojáků také dezertovali na stranu Dohody a stali se součástí tehdy složitě budovaných československých legií, základního článku budoucí Československé armády. Z občanů Želechovic bojoval v řadách ruských legií učitel a pozdější kronikář obce Ferdinand Filipi.⁸⁸

⁸⁸ O osobnosti Ferdinanda Filipiho je blíže pojednáno v textových přílohách.

5 Od vzniku Československa k jeho zániku a obnovení (1918–45)

5.1 První republika (1918–38)

Zpráva o vyhlášení samostatného československého státu dorazila na Podřevnicko až 29. října 1918.⁸⁹ Konec světové války byl v Želechovicích veřejně oslaven 3. listopadu. Téhož dne došlo ke slavnostní schůzi obecního zastupitelstva, kde bylo zformulováno slavnostní prohlášení.⁹⁰

Nová republika převzala téměř kompletně správní systém Rakouska-Uherska, byly však zavedeny jisté úpravy. Také samospráva byla obohacena o nové prvky. V první řadě komunální volby probíhaly na základě kandidátních listin jednotlivých politických stran. Obecní představenstvo se stalo obecní radou, obecní výbor pak zastupitelstvem. Zastupitelstvo volilo starostu, jeho náměstka a obecní radu.⁹¹

Během let 1918–38 měla v Želechovicích výraznou převahu Československá strana lidová. Ta roku 1923 získala 8 mandátů v obecním zastupitelstvu, zatímco ostatní politické subjekty získaly zbývajících 7 mandátů, z nichž 2 získala strana živnostenská.⁹²

Krátce po ukončení první světové války se však obec musela vyrovnávat s některými obtížemi ekonomického charakteru. Problematickým bylo zejména poválečné zásobování, situace tehdy hojně zneužívali tzv. keřasové.⁹³ Na situaci reagovala i politická reprezentace obce – z protokolů ze schůzí obecního zastupitelstva se např. dozvídáme o řezníkovi, který neúměrně zdražuje maso, neboť byla zvýšená poptávka masa.⁹⁴

⁸⁹ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 13, *Pamětní kniha obce Želechovice u Zlína, díl I (1914–1937)*, s. 22. Srov. MRLÍK, František a kol.: *Minulost a současnost Malenovic*. Gottwaldov 1986, s. 42; POKLUDA, Z.: *Sedm století zlínských dějin*, s. 69; POKLUDA, Z. – NOVÁČEK, S. – KUČERA, J.: *440 let Kudlova*, s. 39.

⁹⁰ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 13, *Pamětní kniha obce Želechovice u Zlína, díl I (1914–1937)*, s. 22–23; inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, záznam z 3. 11. 1918).

⁹¹ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 13, *Pamětní kniha obce Želechovice u Zlína, díl I (1914–1937)*, s. 30.

⁹² BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Svobodný stát a okupace*, s. 12.

⁹³ BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Svobodný stát a okupace*, s. 13–14.

⁹⁴ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního

Ve 20. letech minulého století proběhla v Československu pozemková reforma. Zákon o pozemkové reformě byl přijat 16. dubna 1919 a nařizoval vyvlastnění pozemkového majetku nad 150 hektarů zemědělské půdy nebo 250 hektarů půdy vůbec. Pro realizaci pozemkové reformy vznikl Státní pozemkový úřad se sídlem v Praze.⁹⁵ Na Zlínsku byla pozemková reforma uplatněna ve větším rozsahu v případě majetkové držby zlínského velkostatkáře barona Haupta. Část lesů kolem Želechovic patřila i do jeho vlastnictví. Obec tehdy získala předkupní právo na 145 ha lesů původně náležících ke zlínskému velkostatku v roce 1929.⁹⁶

V průběhu 20. let minulého století zažila obec významný růst stavební činnosti. Roku 1927 vznikl nový železobetonový most přes potok Obůrek, o rok později byla vydlážděna silnice (později vznikla nová silnice vedoucí mimo centrum obce), zavedeny byly autobusové spoje do Hvozdné a Velíkové, do Slušovic a do Zlína. V bezprostředně následujících letech byla zahájena elektrifikace obce (1928) a stavba vodovodu (1929).⁹⁷

Červen 1928 s sebou přinesl oficiální návštěvu prezidenta republiky T. G. Masaryka na Zlínsku. Prezident Masaryk projížděl 24. června 1928 od Vizovic ke Zlínu, v jednotlivých obcích se zastavoval vždy jen na několik minut, aby si potřásl rukou s představiteli místní samosprávy.⁹⁸ Téhož dne se však uskutečnilo oficiální uvítání prezidenta republiky v centru regionu – ve Zlíně. Po prosloveh Dominika Čipery a starosty města Napajedel pronesl za venkovské obce zlínského okresu projev želechovický starosta František Motýl.⁹⁹

Na přelomu 20. a 30. let bylo rozdělení obce na dva katastry a dva hospodářské celky (Želechovice měly doposud dva obecní hospodáře) spíše nevýhodou. Představitelé zlínské strany obce proto iniciovalo sloučení obou hospodářských celků na schůzi 30. listopadu 1929.¹⁰⁰ Přestože ze strany vizovické stále zaznívaly kritické hlasy vůči sloučení, nakonec se

výboru, záznam ze 13. 7. 1919).

⁹⁵ BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Svobodný stát a okupace*, s. 62.

⁹⁶ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 33.

⁹⁷ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 13, *Pamětní kniha obce Želechovice u Zlína, díl I (1914–1937)*, s. 33.

⁹⁸ Tamtéž, s. 57.

⁹⁹ SOKA Zlín, fond Archiv města Zlína, inv. č. 665 (Proslov starosty ze Želechovic, Františka Motýla na náměstí ve Zlíně).

¹⁰⁰ SOKA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru, dodatek k protokolu z 30. 9. 1929).

místní politici dohodli a požádali Okresní úřad o konečné sjednocení obce po stránce hospodářské a katastrální.¹⁰¹ Okresní úřad žádost obce potvrdil 2. března 1930 a k 10. březnu 1930 byly Želechovice již sjednoceny nejen po stránce politické, ale také hospodářské a katastrální.¹⁰² Později však bylo zjištěno, že obec na přelomu 20. a 30. obec hospodařila nečitelně, a proto roku 1931 Okresní úřad v Holešově nařídil komplexní audit.¹⁰³

Přestože v roce 1920 došlo k oživení výrobních aktivit v Želechovicích, jednalo se pouze o krátké období. Baťova firma tehdy zakoupila budovu někdejší papírny a vyráběla zde krycí lepenku. O tři roky později však továrna vyhořela a výroba již nebyla obnovena.¹⁰⁴ Mnoho místních proto hledalo pracovní uplatnění především v Baťově továrně ve Zlíně. Během dvacátých a třicátých let Baťovy závody prosperovaly, a postupně se stávaly místem, kam za prací putovaly tisíce dělníků z širokého okolí. Mnozí z těchto přistěhovalců pak nacházeli domovy v okolních vesnicích, zejména v Želechovicích. Také místní obyvatelé dojížděli za prací do blízkého Zlína. Ve 30. letech jejich počet přesáhl dvě stě pracovníků.¹⁰⁵

Světová hospodářská krize, projevující se na přelomu 20. a 30. let i v Československu, nenabyla v oblasti Zlínska katastrofálních rozměrů jako v jiných částech republiky. Významným hráčem v regionu totiž již tehdy byly Baťovy zlínské závody, které dokázaly dosah hospodářské krize ulehčovat různými prostředky.¹⁰⁶ Ani Želechovice, obec s většinovým zemědělským zázemím, hospodářská krize ve vývoji příliš neomezila.

Léta třicátá přála rovněž růstu životní úrovně místního obyvatelstva. Tehdy se začala stavět zdejší sokolovna. Lidé na stavbu přispívali finančními dary (v řádů desítek až tisíců korun), materiálem, tělocvičným nářadím a vlastní prací. V roce 1932 vznikla před domem Františka Slováka benzinová stanice bratří Zikmundů z Prahy,¹⁰⁷ o rok později zde byla zřízena sociální a zdravotní komise. V dalších letech bylo zavedeno telefonní spojení se Zlínem (1934), vznikla zde lékárna a ordinaci si tu otevřel soukromý lékař židovského původu MUDr. Bronner (1936). Stavba nového evangelického hřbitova v Želechovicích

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 45 (výměr Okresního úřadu).

¹⁰³ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 44, 45.

¹⁰⁴ DOKULILOVÁ, K.: *Želechovice nad Dřevnicí*, s. 677.

¹⁰⁵ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 67.

¹⁰⁶ Srov. POKLUDA, Z.: *Baťa. Ze Zlína do světa*, s. 37–39; Týž: *Baťa v kostce*, s. 71.

¹⁰⁷ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 53.

započala roku 1935 a o čtyři roky později byla dokončena.¹⁰⁸ Mezi lety 1936–44 dbala o bezpečnost v obci místní četnická stanice umístěná v domě č. p. 2.¹⁰⁹

Za první republiky bylo Zlínsko místem mnoha zajímavých rozvojových projektů. Např. Baťův plán železničního spojení Čech a Slovenska přes Českou Třebovou, Prostějov, Zlín, Vizovice, Horní Lideč a dále na východ byl v mnoha ohledech originální a neotřelý. Přestože byly přípravné práce k prodloužení tratě z Vizovic na Horní Lideč započaty, bohužel se projekt nerealizoval.¹¹⁰ Důvodem, proč nebyly plány neuskutečnĚny, byl blížící se zánik první republiky, během válečných let pak z vojenských důvodů nebylo možné propojit Moravu a Slovensko přímou železniční dráhou. Po válce pak podobné projekty nemĚly mnoho šancí z ekonomických a politických důvodů (obzvlášt' po roce 1948). Na místě je nutná zmínka i o Regionálním sboru zlínském vzniklém roku 1936, jeho primární význam spočíval v podpoře hospodářské spolupráce v regionu.¹¹¹

Po podpisu tzv. mnichovské dohody v září 1938 Československo odstoupilo Německu pohraniční oblasti majoritně osídlené německým obyvatelstvem. Zanikla tak první Československá republika.¹¹²

5.2 Druhá republika (1938–39)

Krátce po mnichovských událostech došlo ve ZlínĚ a blízkém okolí k výraznému zvýšení počtu obyvatel. Do československého vnitrozemí se totiž uchýlovali uprchlíci z oblastí odstoupených Německu. Jen ve ZlínĚ bylo na podzim roku 1938 dokumentováno více než tisíc uprchlíků,¹¹³ v Želechovicích bylo nouzově ubytováno 23 osob.¹¹⁴

¹⁰⁸ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 62.

¹⁰⁹ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 70.

¹¹⁰ BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Svobodný stát a okupace*, s. 57.

¹¹¹ POKLUDA, Z.: *Sedm století zlínských dějin*, s. 101. K činnosti Regionálního sboru zlínského blíže viz VALŮŠEK, D.: *Regionální sbor zlínský. Zlínsko od minulosti k současnosti*, sv. 19, 2002, s. 79–114.

¹¹² BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Svobodný stát a okupace*, s. 67.

¹¹³ POKLUDA, Z.: *Historický vývoj*, s. 189.

¹¹⁴ SOkA Zlín, MNV Želechovice, inv. č. 10 (hlášení cizinců).

5.3 Protektorát Čechy a Morava (1939–1945)

V březnu 1939 došlo k obsazení Česko-slovenské republiky německým vojskem. Zlínsko bylo okupováno 15. března již dopoledne, samotný Zlín až kolem 17. hodiny.¹¹⁵ Druhého dne byl nad obsazeným zbytkem českých zemí oficiálně prohlášen „Protektorát Čechy a Morava“, který se stal součástí Hitlerovy tzv. Třetí Říše.¹¹⁶ Okupační správa byla od té doby na obsazeném území řízena sítí kontrolních úřadů tzv. oberlandrátů.¹¹⁷

Ve Zlíně vznikl Oberlandrat, sídlo zde mělo Gestapo, působily zde oddíly Schutzpolizei a Kriminalpolizei. Gestapo si posléze na jihovýchodní Moravě vytvořilo hustou síť konfidentů. V Želechovicích byla umístěna pouze stanice protektorátní policie, transformovaná z původního československého četnictva.¹¹⁸

Mezi lety 1938–41 bylo zaznamenáno také několik pokusů Slovenského štátu o připojení jihovýchodní části Moravy, zejména oblasti Moravského Slovácka, ke Slovensku.¹¹⁹ Mezi městy a obcemi požadovaného území figurovaly kromě Zlína také Želechovice.¹²⁰ Akce tzv. moravsko-slováckých nacionalistů, mezi něž patřil i malíř Jan Uprka, se nevztahovaly pouze na spojení moravského Slovácka se Slovenskem. Jsou známy i případy hromadných žádostí některých tzv. nacionalistů o zařazení jakožto dobrovolníků do německé armády proti „židovsko-bolševickému Rusku“. Na jedné z takto znějících žádostí figuroval v roce 1942 i podpis jistého občana ze Želechovic.¹²¹

Zejména poslední dva roky druhé světové války byly pro obyvatelstvo Zlínska velmi těžkými. Regionem procházely jednotky německé i maďarské armády, dokonce se zde

¹¹⁵ PASÁK, Tomáš: *Vstup německých vojsk na české území v roce 1939*. Československý časopis historický, 17, 1969, č. 2, s. 172.

¹¹⁶ BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Svobodný stát a okupace*, s. 184.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 184–185.

¹¹⁸ PROKEŠOVÁ, Nina – PŘIKRYL, Josef: *Odboj proti nacistické okupaci na východní Moravě*. Gottwaldov 1965, s. 8 (viz tabulka).

¹¹⁹ O těchto separatistických tendencích blíže viz RYCHLÍK, Jan: *Hnutí za připojení Slovácka ke Slovensku v letech 1938–1941*. Slovácko, 31–34, 1991–1992, s. 75–95; MEZIHORÁK, František: *Moravský extrémní regionalismus a pokus o Velké Slovensko (1938–1939)*. Olomouc 1994; Týž: *Hry o Moravu. Separatisté, iredentisté a kolaboranti*. Praha 1997.

¹²⁰ RYCHLÍK, J.: *c. d.*, s. 89–90.

¹²¹ MEZIHORÁK, F.: *Hry o Moravu*, s. 101.

objevili i příslušníci slovenské tzv. Hlinkovy gardy.¹²² Ve dnech 13. října a 20. listopadu 1944 byl letecky bombardován areál zlínské továrny.¹²³ Po jistou dobu v Želechovicích pobývali také němečtí a maďarští vojáci. V budově staré obecné školy tehdy zničili veškerý dřevěný inventář, neboť topili dřevem získaným z podlah.¹²⁴

V blízkém Kudlově došlo ke konci války k vážnému incidentu. Zdejší partyzáni jednoho dne hodovali v hospodě „Na Pindule“ a přitom se velmi opili. V „nejlepším“ ze žertu zavolal někdo z opilých partyzánů na zlínské Gestapo. Ti na místo velmi rychle dorazili a opilí partyzáni mezitím utekli do okolních lesů. Ostatní lidé, sedící v hospodě, museli vyjít z budovy ven a jeden po druhém byli kontrolováni. Jen málo chybělo, aby je Gestapo na místě zastřelilo.¹²⁵

Při ústupu pak němečtí vojáci za sebou zanechávali „spálenou zemi“. V Želechovicích např. vyhodili do povětří železniční most přes potok Obůrek. Výbuch zanechal mnoho škod na okolních domech. V obci pak němečtí vojáci mezi obyvatelstvem zajistili 9 vepřů a 1 koně.¹²⁶ Ještě v předvečer osvobození obce ozbrojenci rabovali po některých domech v obci.¹²⁷ Místního mlynáře Evžena Trunkáta navštívili téhož večera také. Zabavili mu 24 pytlů obilí a 6 q hrubé mouky.¹²⁸

¹²² PROKEŠOVÁ, N. – PŘIKRYL, J.: *Odboj proti nacistické okupaci na východní Moravě*, s. 8 (tabulka).

¹²³ POKLUDA, Z.: *Sedm století zlínských dějin*, s. 110.

¹²⁴ SOkA Zlín, MNV Želechovice, inv. č. 92 (Stará obecná škola).

¹²⁵ POKLUDA, Z. – NOVÁČEK, S. – KUČERA, J.: *440 let Kudlova*, s. 74.

¹²⁶ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 72.

¹²⁷ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o příchodu vojsk rudé armády a partyzánů do naší obce).

¹²⁸ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 68 (Zápisnice, 5. 5. 1945; Potvrzení, 5. 5. 1945).

5.4 Osvobození obce

Na počátku května 1945 postupovala Rudá armáda již rychlým tempem údolím řeky Dřevnice západním směrem od Vizovic, přes Zádveřice, Lípu a Želechovice ke Zlínu. Pro želechovické občany skončilo válečné utrpení podle dobových svědectví 4. května 1945 pět minut po půl deváté ráno, kdy do obce vpochodovali první vojáci Rudé armády, následováni pěchotou, dělostřelectvem a partyzány v čele s majorem Zdeňkem Knollem.¹²⁹ Později procházely obcí i jednotky rumunské armády, které se společně s Rudou armádou a partyzány významně podílely na vojenských operacích v oblasti jihovýchodní Moravy.¹³⁰ Pro 200 řadových vojáků a 15 důstojníků Rudé armády byl druhého dne v hostinci u Březíků připraven slavnostní oběd, kterým chtěli občané Želechovic vyjádřit své poděkování sovětským osvoboditelům.¹³¹

¹²⁹ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o příchodu vojsk rudé armády a partyzánů do naší obce). Zajímavé však je, že do blízkých Zádveřic vstoupily téhož dne (4. května 1945) jako první jednotky rumunské armády, nikoliv Rudé armády. Srov. ZETĚK, J.: *c. d.*, s. 86, 127.

¹³⁰ K účasti rumunských jednotek na osvobození jihovýchodní Moravy viz BANTEA, Eugen – NICOLAE, Constantin: *Podíl rumunské armády na osvobození Československa z fašistické okupace*. Historie a vojenství, 1970, č. 2, s. 231–255; podrobněji pak MAINUŠ, František: *Účast rumunských vojsk v osvobozovacích bojích na Moravě*. Vlastivědný věstník moravský, 27, 1975, č. 1, s. 31–43.

¹³¹ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o příchodu vojsk rudé armády a partyzánů do naší obce).

6 Poválečná léta a období budování socialismu (1945–89)

6.1 Poválečná léta 1945–48

Obnovením Československa v roce 1945 došlo k výrazným změnám správního uspořádání státu. Základními jednotkami nově se utvářející správy, resp. samosprávy se staly tzv. místní či městské národní výbory (MNV a MěNV) v jednotlivých obcích a městech, okresní v okresech (ONV) a zemské k řízení zemských správ (ZMV).¹³²

Již 4. května 1945, kdy byly Želechovice osvobozeny, vznikl v obci prozatímní MNV (v dobovém slovníku revoluční národní výbor). Jeho předsedou se stal Josef Ticháček a místopředsedou Alois Motýl.¹³³ Do prvního národního výboru byli na základě paritního principu¹³⁴ nominováni následující lidé: za Komunistickou stranu Československa (KSČ) Jan Sláčík, Josef Mokroš a Rudolf Gerych, za Stranu národně socialistickou (SNS) František Viktořík, František Charvát a František Smolka, za Československou stranu lidovou (ČSL) Alois Motýl, Antonín Doležel a Josef Grégr, dále rolníci Josef Michalík, Alois Cekota a František Kunor, za partyzány a ostatní občany pak Jaroslav Šebík, Jaroslav Hanzlík, Vladimír Chalupa, Ferdinand Filipi, František Slezáček, Jan Bogár, Antonín Ticháček a Jan Paták. Užší výbor (pozdější radu MNV) tvořili Mokroš, Viktořík, Doležel, Michalík a Slezáček, tajemníkem se stal Jan Paták.¹³⁵ 14. května došlo ke drobným personálním úpravám MNV a na veřejné schůzi 28. května bylo jeho nové složení schváleno obyvateli obce.¹³⁶ MNV v Želechovicích nad Dřevnicí měl roku 1945 osmnáct členů, z toho šest osob za KSČ, stejný počet za ČSL, 4 za SNS a 2 za ČSSD.¹³⁷

Nedlouho po osvobození byla v Želechovicích založena také pobočka Svazu protifašistických bojovníků, do níž se přihlásilo bezmála dvacet místních obyvatel

¹³² Ke konstituování národních výborů v někdejší okrese Zlín blíže viz WICHEREK, Jaroslav: *Národní výbory na Zlínsku 1945–1948*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 7, 1985, s. 7–36.

¹³³ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o ustanovení národního výboru, 4. 5. 1945).

¹³⁴ Jednotlivé strany, které byly v novém politickém systému povoleny, měly v národním výboru stejný počet hlasů.

¹³⁵ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o ustanovení národního výboru, 4. 5. 1945).

¹³⁶ Tamtéž (Program schůze Národního výboru 28. 5. 1945).

¹³⁷ Tamtéž.

dokládajících svou odbojovou činnost za války. Někteří z nich byli součástí ilegální organizace Vlast se sídlem ve Vsetíně.¹³⁸

Brzy po skončení války začal ONV ve Zlíně zjišťovat materiální škody a ztráty na životech, které uplynulých 6 válečných let v okrese zanechalo.¹³⁹ V Želechovicích byli evidováni tři občané, kteří byli odvezeni do Říše a domů se již nevrátili. Byli to Lubomír Macháň, František Starý a Jaroslav Holub. V koncentračním táboře v Mauthausenu pak byli dle úředních záznamů umučeni další želechovičtí občané – odbojáři Václav Praxl, Josef Vaculík a bratři Ladislav a Josef Světlíkovi. Již v květnu 1945 národní výbor pověřil Jana Bobála, aby se vydal na cestu do Prahy k osvětlení osudů jmenovaných odbojářů. V Praze pak zjistil, že Praxl byl odvezen do koncentračního tábora Morsburg u Mnichova a Josef Světlík do tábora v Landshutu.¹⁴⁰ Umučení želechovičtí účastníci protinacistického odboje byli v srpnu 1946 prezidentem Edvardem Benešem oceněni in memoriam Československým válečným křížem 1939.¹⁴¹ Na úplném sklonku války zemřel také místní občan Julius Svoboda, který utrpěl vážná zranění při cestě ve vlaku ostřelovaném stíhacími letouny.¹⁴² Pravděpodobně již nikdy nezjistíme, za jakých okolností a na jakém místě k odstřelování došlo, neboť v této věci archivní prameny mlčí.

Sčítání škod v obci provázely místy některé humorné situace. Za všechny zmiňme alespoň jednu – místnímu partyzánovi Vladimíru Chlupovi shořely (údajně během bojových operací) tři páry trenýrek, a proto požádal MNV o přidělení trenýrek nových.¹⁴³ Zda byla žádost kladně vyřízena, se již z dostupných pramenů bohužel nedozvídáme, můžeme však předpokládat, že si Chlup trenýrky časem pořídil alespoň z vlastního rozpočtu.

Co se týče materiálních škod, v Želechovicích bylo v rámci kontrol ONV zjištěno patnáct obytných či hospodářských budov, které byly zasaženy procházející válečnou frontou.

¹³⁸ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 88.

¹³⁹ WICHEREK, J.: *c. d.*, s. 18–19.

¹⁴⁰ V květnu 1945 byl Místním národním výborem pověřen Jan Bobál, aby zjistil osudy jmenovaných želechovických odbojářů. Během své cesty do Prahy zjistil, že Praxl byl odvezen do koncentračního tábora Morsburg u Mnichova a Josef Světlík do tábora v Landshutu. SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 68 (Cestovní zpráva Jana Bobála, 26. 5. 1945).

¹⁴¹ Diplom, v soukromém držení rodiny Světlíkovy.

¹⁴² SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o 2. schůzi NV, 7. 5. 1945), 71.

¹⁴³ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 68, (Potvrzení, 1. 6. 1945).

Místní obchodnice se střížným zbožím Anežka Šarmanová např. nahlásila zcela rozbité sklo výkladu po detonaci při odstřelení mostu ustupující německou armádou.¹⁴⁴

Šestiletá německá okupace zanechala i škody kulturního významu. Fond místní knihovny byl po roce 1939 systematicky zredukován, mnohé knihy byly z politických důvodů vyřazeny.¹⁴⁵ Našli se však i občané, kterým zákaz knih nebyl lhostejný a pokusili se, za cenu trestního stíhání, o záchranu některých tisků. Několik desítek „zakázaných“ knih pro další generace uchoval místní občan Josef Rokyta, který je umístil ve vybetonované jámě na dvoře svého domu na Výpustě č. p. 37.¹⁴⁶

10. května 1945, dva dny po bezpodmínečné kapitulaci Německa, byly v Želechovicích uspořádány tzv. Slavnosti míru. Obcí v rámci oslav prošlo dlouhé procesí místních odbojářů, vojáků, ale i někdejších československých legionářů, členů Sokola i Orla.¹⁴⁷ K uctění památky padlých ve světové válce pak byla uspořádána 3. června Májová slavnost, jejíž program sestával z pietního koncertu, průvodu obcí a položení věnce u pomníku padlým. Akce pak v neformálním duchu pokračovala sportovním zápasem v ženské házené, kácením máje, dětskými hrami a závody, ale také se uskutečnil fotbalový zápas mezi občany Želechovic a zaměstnanci Baťových závodů.¹⁴⁸

Významnou povinností MNV v součinnosti s ONV bylo zajištění obyvatel německé národnosti a případných kolaborantů společně s jejich movitým i nemovitým majetkem.¹⁴⁹ V Želechovicích tak byl již v srpnu 1945 zajištěn německý živnostník Josef Peikert.¹⁵⁰ Nutno podotknout, že s odchodem obyvatel německé národnosti neměli místní lidé nejmenšího problému, naopak jej schvalovali a podporovali. V Želechovicích však žila jen nepatrná německá menšina o velikosti dvou rodin. Ještě v průběhu léta 1945 musela být na Zlínsku zajištěna bezpečnost – místní např. museli na ONV ve Zlíně odevzdávat nalezené zbraně

¹⁴⁴ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 68, (Potvrzení, 22. 5. 1945).

¹⁴⁵ ROSÍK, František: *Z historie knihovny v Želechovicích nad Dřevnicí*. Želechovický zpravodaj, 2010, č. 1, s. 4.

¹⁴⁶ Tamtéž. Jelikož v letech 1945–55 nebyla psána obecní kronika, nemáme možnost srovnání, zda byla tato skutečnost reflektována v dané době více či jen okrajově.

¹⁴⁷ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 68 (Oznámení o pořádání slavnosti míru, 9. 5. 1945).

¹⁴⁸ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Program Májové slavnosti).

¹⁴⁹ WICHEREK, J.: *c. d.*, s. 16.

¹⁵⁰ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 72.

armádního původu. Jen v Želechovicích bylo sesbíráno 19 vojenských pušek a 1 poškozený kulomet.¹⁵¹

V rámci poválečných obnov byly opravovány cesty, poškozené mosty i jednotlivé stavby. Místní samospráva byla rovněž povinována materiálně podporovat sovětské a rumunské armádní jednotky v zemi.¹⁵² Podle dochovaných písemných záznamů převzala v Želechovicích Rudá armáda v prvních dvou týdnech po osvobození nejdříve 500 kg sena, 1 000 kg mrkve, 45 litrů benzínu, 1 000 kg vajec a 100 kg masa,¹⁵³ poté 240 vajec, 10 slepic a 200 kg sena,¹⁵⁴ v červnu pak jednu jalovici a čtyři prasata.¹⁵⁵

Místní rolníci rovněž museli odvádět předem stanovené kusy dobytka na jatka ve Zlíně-Prštném,¹⁵⁶ méně majetní obyvatelé Pasek pak museli odvádět máslo, případně mléko či vejce.¹⁵⁷ Odvody dobytka a potravin však mnohdy vyvolávaly nespokojenost obyvatelstva. Na adresu MNV bylo tehdy adresováno hned několik žádostí o úlevy či osvobození od této povinnosti, neboť mnozí místní měli většinou pouze jeden kus dobytka, který byl jedinou jistotou rodiny do budoucna.¹⁵⁸

Přídělový systém, zavedený za válečných let, zůstával v platnosti ještě dlouhou dobu po skončení války. Obyvatelům byly automaticky přidělovány potravinové lístky v množství odstupňovaném věkem jednotlivých obyvatel. Materiálové lístky (zejména na paliva, např. na benzin či petrolej) byly přidělovány na základě žádostí adresovaných ONV ve Zlíně. Žádosti byly posuzovány relativně přísně a v případech, kdy se dodání některé komodity nezdálo být natolik akutním, přidělovaly národní výbory pouze minimální dávky, v některých případech byly žádosti jednoduše založeny „ad acta“.¹⁵⁹

¹⁵¹ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Seznam odevzdaných zbraní a střeliva z obce Želechovice, 4. 6. 1945).

¹⁵² WICHEREK, J.: *c. d.*, s. 17.

¹⁵³ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (CIIPABKA). Přestože je v textu doslovně uvedeno 1 000 kg vajec, je více než pravděpodobné, že se jednalo o množství v kusech.

¹⁵⁴ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Potvrzení, 11. 5. 1945).

¹⁵⁵ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67.

¹⁵⁶ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 71.

¹⁵⁷ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o 2. schůzi NV, 7. 5. 1945).

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Srov. některé ze žádostí zmiňovaných na jednání MNV. SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o 2. schůzi NV, 20. 5. 1945).

Přídělového systému i zmatků kolem něj občas využívali i někteří obyvatelé, hodlající si ve své nouzi přilepšit. V agendě MNV v Želechovicích se zmínky o těchto lidech vyskytují v poválečných letech velmi často.¹⁶⁰ Černý obchod, který byl na méně kontrolovatelných místech oblasti jihovýchodní Moravy na doslova alarmující úrovni, byl frekventovaným tématem jednání také zlínského ONV.¹⁶¹ V průběhu prvních dvou let po válce pak proti černým obchodníkům zasahoval zejména nově vytvořený Sbor národní bezpečnosti (SNB). Místní stanice SNB vznikla v Želechovicích 14. května 1945 na místě někdejší četnické stanice a jejím vedením byl pověřen praporčík Vlček.¹⁶²

Lidé se s odstupem času pomalu dozvídali o tragických událostech konce války, i o zločinech, kterých se na východní Moravě dopouštěla ustupující německá armáda a oddíly SS. Zatímco z Čech jsou nechvalně známy případy vyvraždění obyvatel obcí Lidice a Ležáky, ze severní Moravy události v Javoříčku,¹⁶³ na jihovýchodní Moravě pak byla jednotkami SS srovnána se zemí obec Ploština, v nedalekých Vařákových pasekách ležících 8 km od Vizovic pak jen několik dnů před osvobozením operovalo tzv. Jagdkommando.¹⁶⁴

Relativně krátké období tzv. třetí Československé republiky (1945–48) přineslo konsolidaci hospodářských poměrů v obci a výrazné zlepšení životní úrovně obyvatelstva. Již 9. září 1945 zde byl například zprovozněn místní rozhlas. V rámci jeho první veřejné zkoušky se zároveň uskutečnily dožínky (tzv. dožínkové dozvuky).¹⁶⁵ Zavedení místního rozhlasu bylo významným mezníkem v dějinách obce – můžeme jej považovat za první stupeň v modernizaci a přibližování obce nové době. Zároveň bylo rozhlasové vedení pro obec výhodné z ekonomického hlediska, nemusela již zaměstnávat obecního bubeníka, který dříve procházel vesnicí a úřední vyhlášky vybubnovával známými slovy „Na vědomost se

¹⁶⁰ Srov. SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o 2. schůzi NV, 7. 5. 1945).

¹⁶¹ Wicherek, J.: *c. d.*, s. 17.

¹⁶² SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 68 (Slib, 15. 5. 1945).

¹⁶³ V Javoříčku bylo 5. května 1945 zastřeleno 38 obyvatel mužského pohlaví a ves byla vypálena. K tamějším událostem blíže viz HEKELE, František: *Dějiny Javoříčka*. Dolní Kounice 1946. Faktografické nepřesnosti v literatuře později upravil Josef BARTOŠ: *Javoříčko – pravda a legendy*. Olomouc 1995; Týž: *Oběti nacistické okupace na severozápadní Moravě*. Severní Morava, sv. 69, 1995, s. 21–30.

¹⁶⁴ O vývoji událostí v Ploštině blíže viz CÍLEK, Roman: *Ploština*. Brno 1990. Události na Vařákových pasekách byl dokonce tématem jednání MNV, viz SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Zápis o 2. schůzi NV, 7. 5. 1945). Srov. POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny*. Vizovice 1996, s. 48.

¹⁶⁵ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 72.

dává...“.¹⁶⁶ Již v květnu 1945 byla plánována stavba nouzových domků, nové školní budovy, hřiště a obecního domu, dokonce i koupaliště.¹⁶⁷ Jak se později dozvíme, ne všechny plány byly splněny v blízké době, na mnohé později ani nebyly finanční prostředky či pouhá ochota ze strany MNV.¹⁶⁸

V letech 1945–48 byl po krátké válečné přestávce využíván rovněž želechovický kamenolom. Naleziště si od MNV pronajímal František Kaláč, majitel drobné firmy se zaměřením na strojní výrobu hospodářského nářadí, který udržoval čilé obchodní styky s několika MNV v blízkém okolí. Ty pak štetového kamene využívaly při opravách válkou zničených budov či dopravních komunikací.¹⁶⁹

V poválečných letech došlo rovněž k vzestupu úrovně místního školství. V průběhu druhé poloviny 40. let byla připravována stavba nové budovy „újezdni měšťanské školy“.¹⁷⁰ Návrh školní budovy připravil Výzkumný ústav pedagogický v Brně a na sklonku roku 1946 jej Prezidium Zemské školní rady v Brně schválilo. Postavení nové školní budovy bylo tehdy považováno za nutné, neboť dosavadní budova obecné školy byla v nevyhovujícím stavu a pro potřeby želechovické měšťanské školy, umístěné tehdy provizorně v budově průmyslové školy ve Zlíně, bylo nutné získat vhodnější prostory. Jelikož byly očekávány příliš vysoké náklady na stavbu, vznikla úsporná myšlenka, že by bylo výhodnější postavit budovu, v níž by mohla být škola obecná i měšťanská pod jednou střechou.¹⁷¹ Finančně se na stavbě podílelo několik soukromých osob povětšinou ze Zlína, ale i národní podnik Baťa.¹⁷² Škola byla dostavěna roku 1949.¹⁷³

¹⁶⁶ Viz např. SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Poznámky ze schůze Okresního národního výboru, 24. 5. 1945).

¹⁶⁷ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 67 (Program veřejných prací v obci Želechovice, 4. 5. 1945).

¹⁶⁸ Srov. korespondenci MNV z let 1948–53, kde je tato skutečnost více než patrná. MNV měl v této době jiné starosti – především úspěšné završení socializace obce. SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 87 (korespondence MNV).

¹⁶⁹ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 90 (materiály o pronájmu kamenolomu).

¹⁷⁰ Ústřední školní rada v Želechovicích v té době zahrnovala dále Lužkovice, Klečůvku, Lípu, Hvozdnou a část Jaroslavice

¹⁷¹ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 164 (opis dopisu, 29. 12. 1946).

¹⁷² SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 164 (dopis n. p. Baťa MNV v Želechovicích, 19. 7. 1947).

¹⁷³ Stavbu nové školní budovy by bylo možné podrobněji zmapovat zejména na základě bohaté úřední korespondence ředitelky měšťanské školy Emilie Klusalové. V našem případě se pokusíme alespoň o nástin

Mezi lidmi rezonoval v poválečné době nezvyklý optimismus i společensko-politická angažovanost. Důvěra v západní mocnosti byla mnichovskými událostmi roku 1938 vážně otřesena a lidé začali uvažovat nad možností, že Sovětský svaz a jeho politický systém nemusí být tak špatným, jak se v meziválečném období tradovalo. Mnozí proto věřili, že tzv. lidově demokratický systém vytvoří v obnoveném Československu sociálně spravedlivější řád. Již krátce po válce získávala KSČ v mnohých MNV výraznou početní převahu, v Želechovicích to bylo patrné rovněž. Události z února 1948 pak jen potvrdily, že Československo nastoupilo přímou cestu ke komunistické diktatuře. Mnoho lidí krátce nato opustilo své domovy a emigrovalo za hranice, nejčastěji do sousedního Rakouska. Ani Želechovice nebyly výjimkou, do emigrace odtud odešly tři osoby.¹⁷⁴

6.2 Od „Vítězného Února“ k pražskému jaru (1948–68)

Symbolickým pro převzetí moci komunisty bylo v lednu 1949 přejmenování blízkého Zlína na „Gottwaldov“, národní podnik Baťa tehdy změnil název na „Svit“. Cílená komunistická propaganda, jejíž počátky lze hledat již roku 1945, tak chtěla v očích pracujících zdiskreditovat Baťův sociálně-pracovní systém a smazat z mapy Československa jméno města, které připomínalo úspěchy prvorepublikového kapitalisty.¹⁷⁵

Brzy po únorových událostech došlo k „čistkám“ v jednotlivých zemských, okresních i místních národních výborech. Nepohodlné osoby z řad národních socialistů, lidovců a sociálních demokratů byly vyměněny za „spolehlivější“ zástupce nekomunistických stran. V oficiální rovině došlo k tzv. reorganizaci veřejné správy.¹⁷⁶ Reorganizace MNV v Želechovicích proběhla postupně ve čtyřech etapách a dokončena byla v červnu 1950. V rámci ní došlo k výrazným personálním změnám ve složení národního výboru, novým předsedou se stal Josef Nekvinda.¹⁷⁷

problematiky. SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 164.

¹⁷⁴ Podle vyprávění paní Jarmily Hanzlíkové (5. 6. 2011).

¹⁷⁵ Srov. POKLUDA, Z.: *Sedm století zlínských dějin*, s. 119.

¹⁷⁶ K tomu blíže viz korespondenci MNV z roku 1948. SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 130 (korespondence MNV s ONV).

¹⁷⁷ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 89 (Zápis o schůzi MNV, 18. 4. 1950).

Zásadním odrazem Února 1948 na venkově byla snaha o socializaci československé vesnice a zakládání jednotných zemědělských družstev v jednotlivých obcích. Roku 1949 vzniklo JZD rovněž v Želechovicích.¹⁷⁸ V následujících letech probíhala v obci neustálá agitace ke vstupu do družstva, významnou roli zde hrál i místní rozhlas, který denně vysílal takto koncipované výzvy.¹⁷⁹ Právě k tomuto účelu byla založena tzv. Okresní přesvědčovací skupina při MNV v Želechovicích nad Dřevnicí (OPS), působící pod tzv. Okresní náborovou komisí v Gottwaldově (ONK). Členové OPS procházeli obcí, hovořili s místními soukromě hospodařícími rolníky, jednoduše „přesvědčovali“ o výhodách vstupu do družstva. Mnohokrát zvali místní rolníky na pohovory, většina pozvaných z Pasek se však k podobným schůzkám nedostavila a ani neomluvila.¹⁸⁰ Někteří pasekáři později svůj vstup do JZD podmiňovali založením nové družstevní jednotky přímo na Pasekách.¹⁸¹ Pozoruhodné však je, že dokonce i někteří místní komunisté odmítali vstup do JZD, neboť myšlenka jednotného hospodaření zcela nedůvěřovali.¹⁸² Podle citovaných záznamů se však většina lidí spíše vymlouvala, než aby vyjádřila rozhodný negativní názor na socializaci vesnice. Četné byly zejména výmluvy na špatný zdravotní stav.¹⁸³

OPS pak k těmto účelům užívala množství různorodých donucovacích praktik – např. zasílala dopisy jednotlivým podnikům, kde byli majitelé půdy zaměstnáni.¹⁸⁴ Zaměstnavatelem pak měli být přinuceni ke vstupu. Strach ze ztráty pracovního místa zde hrál významnou roli, a proto mnozí nakonec souhlasili s přihláškou do družstva. Existovaly však i jiné, mnohem ostřejší způsoby, jak místní zemědělce přesvědčit – jedním z takových bylo odebrání odpovědné funkce. Známy je případ Josefa Rafaje, zaměstnaného jako úřední ohledavač masa v okrese Gottwaldov, který nehodlal naléhání OPS ustoupit. Komise se proto tehdy k případu postavila těmito slovy: „Okresní přesvědčovací komise navrhl, aby byl

¹⁷⁸ BEDNAŘÍK, L. a kol.: *40 let práce JZD Podřevnicko 1949–1988*. Gottwaldov-Želechovice 1989, s. 13–15. Srov. ŠTROBLÍK, Vladimír: *Vytváření jednotných zemědělských družstev na Gottwaldovsku v letech 1949–1960*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, 1979, s. 61–92.

¹⁷⁹ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 106.

¹⁸⁰ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 107 (tajemník MNV Okresnímu národnímu výboru v Gottwaldově, 9. 5. 1958).

¹⁸¹ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 107 (Zápis z pohovoru se zemědělci).

¹⁸² SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 107 (záznam z 1. 4. 1958).

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 107 (Záznam schůze OPS z dubna 1957).

zbaven funkce úředního ohledavače masa, jelikož je proti JZD a při pochůzkách v obcích při této funkci má možnost šířit mezi zemědělci náladu proti socialisaci vesnice“.¹⁸⁵ Vidíme tedy, že OPS dokázala zneužít pracovního postavení či významnou úřední funkci soukromě hospodařícího rolníka k tomu, aby do družstva vstoupil – dobrovolně či z donucení. V některých skutečně extrémních případech se pozemky i násilně vyvlastňovaly. Napětí při přesvědčování zemědělců ke vstupu do JZD dokládají též některé autentické záznamy OPS. Např. o Karolině Vernerové z č. p. 14 je psáno, že „při posledním pohovoru se chovala i dosti výbojně se zvýšeným hlasem“.¹⁸⁶

V Želechovicích však na druhou stranu někdy docházelo i k hromadným vstupům do JZD. Jedním z takových případů je 6. říjen 1952, kdy do družstva podalo přihlášku najednou 34 osob.¹⁸⁷ K 10. září 1958 pak čítalo želechovické družstvo 96 členů.¹⁸⁸ Události spojené se založením zdejšího JZD se citelně odrazily ve vztazích mezi lidmi – známy jsou i případy, že se mezi sebou pohádali členové jedné rodiny, syn s otcem či bratr s bratrem spolu přestali mluvit.¹⁸⁹

V padesátých letech minulého století byli lidé v duchu doby nuceni přemýšlet kolektivním způsobem, byli neustále informováni o tom, že také oni jsou budovateli nové a lepší společnosti, jak slibovali komunisté. V roce 1949 také byly všechny soukromé živnosti a obchody v obci zařazeny do Sdruženého komunálního podniku Želechovice nad Dřevnicí. Ten v obci existoval pouze do roku 1954, kdy byl zrušen.¹⁹⁰ Dobovým koloritem let padesátých pak byly i celorepublikové pátrací akce po „americkém brouku“, mandelince bramborové.¹⁹¹

Doba však přinášela i nesporně pozitivní změny. V dubnu 1949 byla např. na katastru obce vyhlášena přírodní rezervace „Na Želechovických pasekách“.¹⁹² Rovněž se zlepšila úroveň školství v obci. Zatímco roku 1945 byla zdejší měšťanská škola obnovena, avšak

¹⁸⁵ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 107 (záznam s 1. 4. 1958).

¹⁸⁶ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 107 (záznam z 25. 4. 1958).

¹⁸⁷ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 106 (Seznam zemědělců).

¹⁸⁸ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 107 (Seznam členů JZD, 10. 9. 1958).

¹⁸⁹ Dle vyjádření Jaroslava Nedbálka, rozhovor ze dne 3. ledna 2013.

¹⁹⁰ ŠTROBLÍK, V.: *Přehled průmyslových podniků a závodů, podniků komunálních služeb a výrobních družstev v okrese Gottwaldov po roce 1945*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 2, 1980, s. 67.

¹⁹¹ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 118.

¹⁹² SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 205 (Vyhlášení přírodní rezervace, 27. 4. 1949).

provozována ve Zlíně v provizorních prostorách Baťovy továrny, roku 1949 byla v Želechovicích postavena nová budova školy. K oficiálnímu otevření školy došlo 16. října 1949 a pojmenována byla jako „Škola dukelských bojovníků“, ve shodě s dobovou tradicí připomínat názvy vítězných či rozhodujících bitev druhé světové války. Roku 1951 pak bylo v obci zřízeno veterinární středisko.¹⁹³

Nesmíme zapomínat ani na aktivity místního folklórního souboru „Valaský krúžek“.¹⁹⁴ Ten v Želechovicích vznikl v roce 1951 z popudu učitele Vlastimila Válka a jeho prvními členy se stali žáci zdejší školy. Později ovšem do „krúžku“ vstupovali i mnozí dospělí Želechovjané. Soubor často vystupoval i v okolí, zejména ve Zlíně či ve Vizovicích.¹⁹⁵ O počátcích „krúžku“ sepsal jistý „strýc Babík“ kroniku v želechovickém nářečí, dnes však musíme jen politovat, že se tento stručný, ale faktograficky jistě hodnotný rukopis v 90. letech minulého století ztratil.¹⁹⁶ O činnosti souboru však roku 1954 pojednal rožnovský muzejní etnograf Jaroslav Štika, který aktivity želechovických občanů nadšeně přivítal a kladně hodnotil především choreografii souboru.¹⁹⁷

Na Pasekách byl roku 1955 založen dodnes aktivní Sbor dobrovolných hasičů,¹⁹⁸ téhož roku zde vznikla také pobočka Československého červeného kříže (významnou zásluhou paní Marie Vavrušové, pozdější dlouholeté předsedkyně pobočky).¹⁹⁹ V prostoru nově zbudované hasičské zbrojnice na Pasekách byly také v padesátých letech během letních večerů promítány filmy na plátno pro zdejší mládež.

V 50. letech minulého století byly v obci realizovány další kroky k modernizaci. Kompletní elektrifikace Želechovic (včetně místních tratí, tedy i Pasek) byla úspěšně dokončena v létě roku 1956.²⁰⁰

¹⁹³ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 213 (korespondence MNV ve věci veterinárního střediska a jeho personálního zabezpečení).

¹⁹⁴ Název souboru byl oficiálně psán v nářeční podobě.

¹⁹⁵ ŠTIKA, Jaroslav: *Želechovice. (O činnosti valašského krúžku)*. Valašsko, 3, 1954, s. 64.

¹⁹⁶ Tuto informaci mám od pana Nedbálka, rozhovor ze dne 2. 1. 2013 (záznam v držení autora).

¹⁹⁷ Viz pozn. 195.

¹⁹⁸ Projev Františka Poláška k 50. výročí založení Sboru dobrovolných hasičů Želechovice-Paseky z roku 2005 (rukopis, v držení autora).

¹⁹⁹ Tuto informaci mám od paní Hanzlíkové, rozhovor ze dne 3. 12. 2012 (záznam v držení autora).

²⁰⁰ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 120 (záznam o dokončení elektrifikace obce).

Zastavme se však ještě u počátků Sboru dobrovolných hasičů Želechovice-Paseky. Myšlenka na založení místního hasičského sboru se zrodila již na počátku let padesátých. Hlavními iniciátory byli tesař František Vavruša a rolník Josef Lauterbach. Tito domluvili zaškolení dobrovolníků z Pasek v rámci již existující hasičské jednotky v obci. Pěší přesuny pasekářů do obce však časově mnohé zatěžovalo, a proto se místní obrátili na ONV v Gottwaldově se žádostí o zřízení samostatného sboru Požární jednoty na Pasekách. Žádost byla odsouhlasena a 27. února 1955 se uskutečnila ustavující schůze dobrovolných hasičů-pasekářů. Od té doby zde péčí dobrovolných hasičů proběhlo i velké množství společenských akcí – hasičských soutěží, ochotnických představení, večerních zábav pro mládež, uskutečnilo se rovněž několik zájezdů dobrovolných hasičů na různá místa republiky.²⁰¹

Dobový kolorit let „budování socialismus“ se v Želechovicích vyznačoval i některými úsměvnými, respektive paradoxními situacemi. Jistý náčelník Sboru dobrovolných hasičů Želechovice-Paseky²⁰² měl jakožto vedoucí osoba spolku povinnost navštěvovat po určitou dobu nechvalně známou Večerní školu marxismu-leninismu v Praze. Přitom však byl hluboce věřícím člověkem a později se stal také kostelníkem pečujícím o zdejší svatostánek. V Želechovicích se od té doby s úsměvem hovořilo o tom, že mají „jediného kostelníka, který studoval VUML“.²⁰³

V průběhu padesátých let docházelo i k ostrým sporům mezi místními komunisty a představiteli římskokatolické církve, jež měla u obyvatelstva i nadále tradičně významnou podporu. Zdejší duchovní správce farnosti Karel Barták byl dokonce v roce 1958 zatčen, což vyprovokovalo veřejné projevy nesouhlasu některých obyvatel Želechovic i zdejších duchovních.²⁰⁴ Napětí však bylo brzy zažehnáno, neboť Barták byl krátce poté z vězení propuštěn a oficiální cestou „odklizen“ do pohraničí.²⁰⁵

²⁰¹ Projev Františka Poláška k 50. výročí založení Sboru dobrovolných hasičů Želechovice-Paseky z roku 2005 (rkp, v držení autora).

²⁰² Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o stále žijící osobnost, není z etických důvodů jmenována.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 206 (Posudek na Karla Bartáka vypracovaný předsedou MNV, 15. 5. 1958). Nahlédneme-li do obecní kroniky z tohoto roku, do popředí vystupuje dobová poplatnost textu, v němž kronikář Filipi považuje Bartáka za nežádoucí element narušující poklidnou cestu k socialismu. Srov SOkA Zlín, fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 53, *Kronika obce Želechovice nad Dřevnicí (1955–1960)*, s. 151.

²⁰⁵ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 163 (korespondence MNV).

Měnová reforma z roku 1953 zasáhla všechny vrstvy obyvatelstva Československa, na mnohých místech byla patrná nespokojenost s tímto zákonným opatřením. Nepokoje reforma vyvolala pouze ve velkých městech, např. v Prostějově či Plzni,²⁰⁶ ze Želechovic však nejsou známy žádné zmínky o nespojenosti místních.²⁰⁷

V roce 1960 došlo ke sloučení Želechovic se dvěma přílehlými obcemi – Lípou a Lužkovicemi. K 1. červenci toho roku byly MNV v Lípě a Lužkovicích oficiálně zrušeny a jejich administrativa byla převedena na MNV Želechovice nad Dřevnicí. Na první schůzi MNV „velkých“ Želechovic poté bylo domluveno, že si obec ponechá původní název a připojené obce Lužkovice a Lípa budou formálně místními částmi (čtvrtěmi) obce.²⁰⁸

Zároveň došlo ke sloučení jednotných zemědělských družstev všech tří obcí v jedno velké, jež získalo název „JZD Podřevnicko“ a jehož sídlem se staly přirozeně Želechovice.²⁰⁹ Pro zajímavost lze uvést, že roku 1962 působilo v oblasti „velkých“ Želechovic již pouhých šest soukromě hospodařících zemědělců.²¹⁰

V roce 1965 musel MNV v Želechovicích řešit vážnou záležitost. Toho léta místní lékař MUDr. Pavel Renner odjel na dovolenou do Rakouska, z níž se však již nevrátil.²¹¹ Rennerův majetek poté propadl státu a bylo nutné získat pro želechovické zdravotní středisko nového lékaře – ukázalo se, že získat nového lékaře nebude tak snadné. Teprve na samém sklonku roku však bylo hledání MNV úspěšné, neboť v obci nastoupil nový lékař MUDr. Jiří Dléška.²¹²

Atmosféra šedesátých let se postupem času začala uvolňovat, veřejně se začalo hovořit i o zločinech, které byly spáchány za Stalinovy éry. Události tzv. pražského jara pak představovaly čerstvý vítr ve směřování Československa. Skutečně i v Želechovicích místní

²⁰⁶ O událostech roku 1953 v Plzni a Prostějově blíže viz ŠTĚPÁNEK, Zdeněk: *Utajené povstání 1953*. Praha 1993, TRAPL, Miloš: *Prostějovský černý pátek 10. dubna 1953*. Prostějov 1998.

²⁰⁷ Obecní kronika tohoto roku nebyla psána a zápisy ze schůzí MNV toto téma nereflktují.

²⁰⁸ SOkA Zlín, MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 230; ŠTROBLÍK, V.: *Správní vývoj okresu Gottwaldov. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti*, 1985, s. 132–144.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 105 (dopis adresovaný n. p. Mlékárny, Gottwaldov-Pršténé, 6. 4. 1962).

²¹¹ SOkA Zlín, MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 210 (MNV Želechovice Krajské prokuratury Brno, 16. 3. 1965).

²¹² SOkA Zlín, MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 211 (korespondence mezi MNV a ONV).

lidé pocítili volnější atmosféru roku 1968. MNV představil občanům svůj akční program, v němž padla zmínka i o „jistých nepravostech při socialisaci obce“.²¹³ Významným bylo i povolení ve své době jediné soukromé živnosti v obci. O tuto možnost tehdy požádal Bohumil Vyoral, žádost byla neobvykle rychle vyřízena a již v červnu začal provozovat pohostinství na Pasekách, v oblasti známé místním jako „zelené údolí“.²¹⁴

Vlnu emocí však zapříčinila nikým neočekávaná okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu téhož roku.²¹⁵ Okupace významně narušila také všední život v Želechovicích – průjezd sovětských vojsk zde zanechal i materiální škody. V Lípě, tehdejší místní části „velkých“ Želechovic, vjel sovětský tank do příkopu a zničil ploty u dvou domů.²¹⁶ Vojenská akce si však v obci nevyžádala obětí na životech.

Konec šedesátých let přál významné želechovické stavební památce – kostelu sv. Petra a Pavla, jehož fasáda byla mezi roky 1968–69 kompletně opravena. Ještě na sklonku roku 1969 pak byly v Želechovicích patrné poslední dozvuky liberálnější atmosféry - pro zdejší kostel totiž byly pořízeny a instalovány nové varhany. Ke slavnostnímu svěcení varhan došlo 8. listopadu 1969, vysokou účast na této akci můžeme hodnotit jako symbolickou veřejnou manifestaci místních.²¹⁷

6.3 Od tzv. normalizace k listopadu 1989

Tzv. normalizace se na Zlínsku začala výrazněji projevovat až na sklonku roku 1969, již v létě však bylo možné okusit tvář „staronového“ mocenského aparátu – dokonce přímo v tehdejší Gottwaldově. Tam došlo 21. srpna 1969 k poklidné demonstraci připomínající první výročí sovětské okupace, shromáždění však bylo krutě potlačeno oddíly Bezpečnosti,

²¹³ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 90.

²¹⁴ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 136 (Povolení soukromé činnosti pohostinské, ONV v Gottwaldově, 23. 5. 1968).

²¹⁵ Podle výpovědi Jarmily Hanzlíkové, rozhovor ze dne 3. 12. 2012, byli okupanty Želechovic v srpnu 1968 nejen sovětsí vojáci, ale také vojáci maďarští. Pravděpodobnost tohoto svědectví se mi však nepodařilo ověřit.

²¹⁶ SOkA Zlín, MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 220.

²¹⁷ Dle rozhovoru s Jaroslavem Nedbálkem zde dne 2. 1. 2013.

Lidových milicí i vojáky z kroměřížské armádní posádky. Mnozí z účastníků gottwaldovské demonstrace poté byli uvězněni.²¹⁸

Díky zápisů ze schůzí některých komisí MNV můžeme nahlédnout pod povrch běžného života v Želechovicích na počátku 70. let minulého století. Jednotlivé komise mnohdy řešily problémy místních poctivě, ale narážely na ne vždy jednoduchou spolupráci s ONV v Gottwaldově. Příkladem uveďme alespoň jeden z bodů zápisu komise pro dopravu, obchod a místní hospodářství z roku 1972: „Vlakové jízdní řády – připomínky k sestavovaným novým jízdním řádům pro rok 1972–73. Bylo odepsáno na ONV, odbor dopravy, v tom smyslu, že připomínky dáváme každý rok a není na ně brán zřetel, a proto připomínek nemáme.“²¹⁹ Není jistě třeba připomínat, že komise pro dopravu, obchod a místní hospodářství při MNV Želechovice nebyla jedinou organizační jednotkou, která se potýkala s problémy nedostatečné komunikace s ONV či s finančními omezeními.²²⁰

Léta tzv. normalizace přinesla na Gottwaldovsku významnou změnu z hlediska správního. Na počátku roku 1976 se Želechovice nad Dřevnicí společně se šesti dalšími obcemi (Kostelec, Štípa, Lužkovice, Klečůvka, Salaš, Velíková) staly součástí „velkého“ Gottwaldova. Na dlouhých dvaatřicet let tak Želechovice ztratily samostatnost a zůstaly pouhou místní částí okresního města.²²¹

Co se týče hospodářské situace v 70. a 80. letech, obdobnou roli jako zlínské Baťovy závody v první polovině 20. století sehrálo v této době blízké slušovické družstvo řízené technologem ing. Františkem Čubou. Neuvěřitelný ekonomický vzestup do té doby nenápadného, řekněme „zapadlého“ družstva byl v socialistickém Československu něčím téměř nemyslitelným a hovořilo se často doslovně o „slušovickém zázraku“. Tajemství vzestupu slušovického družstva spočívalo podle dostupných informací zvláště v přidružené výrobě techniky určené čistě k exportu a v četných politických kontaktech předsedy Čuby s

²¹⁸ POKLUDA, Z.: *Historický vývoj*, s. 195. Srov. Týž: *Sedm století zlínských dějin*, s. 131.

²¹⁹ SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 129 (Zápis ze schůze komise pro dopravu, obchod a místní hospodářství, 29. 9. 1971).

²²⁰ Srov. např. zápisy z jiných komisí při MNV Želechovice. SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 150–160.

²²¹ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 58, *Pamětní kniha (Želechovice, Lužkovice, Lípa) 1977–1979*, s. 3.

„pravými lidmi“.²²² Ve Slušovicích se uplatnilo rovněž množství pracovníků ze Želechovic. Zde zmiňme zejména Rostislava Hanzlíka, který později v devadesátých letech založil v obci papírnu.²²³

Přestože období vlády jedné strany ve své podstatě nepřálo duchovnímu životu lidí a komunisté se snažili jednotlivé církve si podřídit, na venkově tato opatření víru ohrozilo spíše méně než ve městech. Totéž platí i o Želechovicích. Místní navštěvovali i nadále kostel a politická moc tuto situaci nedokázala nijak ovlivnit. Na konci 80. let minulého století dokonce došlo ke generální opravě želechovického kostela sv. Petra a Pavla. Byla opravena střecha a venkovní popraskaná omítka. Při průzkumu zdí bylo tehdy nalezeno gotické okénko, které doložilo minimálně gotický původ stavby. Do té doby ovšem panoval mezi památkáři názor, že kostel byl na místě postaven až později v barokním slohu.²²⁴

Závěr roku 1989 přinesl neočekávaný zvrat politických poměrů v Československu. Tzv. sametová revoluce nastavila zrcadlo tehdejšímu režimu a v krátké době došlo ke konci „vedoucí role KSČ ve společnosti“. V dalších měsících nastal postupný návrat k demokratickému politickému systému.

²²² Na tomto místě je nutné upozornit, že doposud neexistuje odborná literatura, která popisuje způsob fungování slušovického JZD. Nebyly sepsány ani stručné dějiny družstva. Veškeré informace zde uvedené jsou čerpány spíše z vyprávění některých lidí, kteří ve slušovickém JZD pracovali. Není však možné přidržovat se jednostranných výpovědí někdejších spokojených pracovníků družstva.

²²³ Srov. kapitulu 7.1.

²²⁴ DOKULILOVÁ, K.: *Želechovice nad Dřevnicí*, s. 678.

7 V demokratickém politickém systému

7.1 Konsolidace politických a ekonomických poměrů po roce 1989

Změna politického systému byla na Zlínsku zřetelně uvítána. Symbolickým návratem k tradicím baťovského Zlína a jeho blízkého okolí byla v prosinci 1989 návštěva Tomáše Bati mladšího, syna zakladatele zlínských obuvnických závodů, v tehdy ještě Gottwaldově. K lednu 1990 pak město získalo opět své původní, po staletí neměnné jméno Zlín.²²⁵

Se změnami politickými se přirozeně spojovaly i změny ekonomického charakteru. V této souvislosti se začaly objevovat do té doby zcela neznámé politicko-ekonomické pojmy jako restituce či privatizace, v mnoha případech došlo k urovnání majetkoprávních vztahů. V bouřlivé době počátku devadesátých let došlo v Želechovicích k obnovení a výraznému rozvoji soukromého podnikání. Na Želechovických pasekách byla v létě roku 1993 otevřena firma Epos zabývající se výrobou a zpracováním papíru, navázala tak na papírenskou tradici obce z druhé poloviny 18. století.²²⁶ Mnohé z prostor někdejšího JZD pak začalo využívat hned několik soukromých firem, např. firma Henelit, Ornelt či Pila Pešl.

Od roku 2008 se začala výrazně zlepšovat dopravní dostupnost obce. Dopravní společnost Zlín-Otrokovice toho roku rozšířila linkovou dopravu až do Želechovic.²²⁷ Prodloužení linky MHD do Želechovic bylo těžko splnitelným snem obyvatel obce již v předchozích 25 letech.²²⁸

7.2 Cesta k osamostatnění Želechovic

Želechovice nad Dřevnicí zůstávaly v devadesátých letech minulého století místní částí města Zlína a nic nenasvědčovalo tomu, že by došlo k opětovnému osamostatnění obce. K prvnímu návrhu na odtržení Želechovic od Zlína došlo až roku 2007, kdy byli zdejší lidé výrazně nespokojeni se způsobem hospodaření města Zlína, jež své místní části zanedbávalo

²²⁵ POKLUDA, Z.: *Sedm století zlínských dějin*, s. 136–137.

²²⁶ *Vlastivěda moravská – Zlínsko*, s. 411.

²²⁷ *Do Želechovic začala jezdit trolejbusová linka*. Mladá fronta DNES – Východní Morava, č. 78, 2. 4. 2008, s. 2.

²²⁸ Želechovický zpravodaj, 2008, č. 1, nestr.

obzvláště po stránce finanční. V prosinci téhož roku došlo k prvnímu setkání iniciátorů odtržení s občany v budově Sokolovny.²²⁹

Argumentů pro odtržení Želechovic nebylo málo. Nespokojenost místních vyvolávala zejména nedostatečná informovanost ze strany Magistrátu města Zlína, přemrštěné částky rozpočtu města účtované za místní část Želechovice – např. za opravy nově zbudovaných chodníků ve Zlíně, neúměrné pokrytí zaúčtovaných nákladů za rychlostní kamery, vysoké částky za záhadné opravy garáží, sekání trávy v oblasti místní části či výdaje za Městskou policii.²³⁰ Neopomenutelným problémem bylo rovněž zadlužení města a stálé zvyšování rozpočtového schodku. Město v té době totiž plánovalo získat další úvěr na stavbu Kongresového centra, případně na odkoupení některých budov továrního areálu Svit.²³¹ Zlín však zanedbával svou místní část i po stránce údržby. Již od roku 2001 obyvatelé Želechovic žádali o vybudování chodníku k Základní škole, ale ani v roce 2008 nebyl tento požadavek splněn.²³²

Ze středu nespokojených obyvatel se v průběhu roku 2008 utvořil tzv. Přípravný výbor, jehož prvním záměrem bylo sestavení návrhu místního referenda ve věci odtržení Želechovic od města Zlína a utvoření samostatné obce.²³³ Přípravný výbor byl otevřeně podpořen i senátorkou Parlamentu ČR Alenou Gajdůškovou, pocházející ze Želechovic a žijící na Pasekách.²³⁴ V této době začal být vydáván také obnovený Želechovický zpravodaj, který se stal informačním zdrojem pro místní obyvatelstvo.

Z denního tisku je patrné, že Magistrát města Zlína zpočátku ve věci místního referenda činil úřední obstrukce. První návrh znění referenda byl údajně nesprávně vyplněn, takže musel být upraven. Nakonec se však obyvatelé Želechovic dočkali požadovaného referenda. Uskutečnilo se v sobotu 17. května 2008 mezi 8:00 ráno a 21:00 večer.²³⁵ Účast byla mimořádně vysoká – k volebním urnám dorazilo 1 353 z 1 624 oprávněných voličů, tj.

²²⁹ Želechovický zpravodaj, 2008, č. 2, nestr.

²³⁰ Želechovický zpravodaj, 2008, dubnové vydání, s. 1.

²³¹ Tamtéž, s. 2.

²³² Želechovický zpravodaj, 2008, č. 1, nestr.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Želechovický zpravodaj – dubnové vydání, s. 3–4.

²³⁵ Dotaz zněl: „Souhlasíte s osamostatněním, tedy oddělením, místní části Želechovice nad Dřevnicí od statutárního města Zlína a vznikem samostatné obce Želechovice nad Dřevnicí?“

v přepočtu 83,31 %. Výsledky hlasování splnily očekávání iniciátorů odtržení. Pro samostatné Želechovice hlasovalo 1 259 osob (77,52 %), proti bylo 83 osob (5,1 %), hlasování se zdrželo 5 osob (0,3 %) a 6 hlasů bylo neplatných (0,37 %).²³⁶ Na základě výsledků místního referenda podalo Statutární město Zlín návrh na oddělení Želechovic Krajskému úřadu Zlín.²³⁷

V prosincových dnech téhož roku bylo možné zaznamenat mimořádný mediální rozruch kolem majetkového vypořádání mezi Zlínem a nově odtrženou obcí. Město Zlín hodlalo zneužít nepřehledné situace a navrhlo výměnu hasičské techniky, která byla pro obec vysoce nevýhodná. Město požadovalo vyměnit např. zánovní hasičskou cisternu používanou Želechovicemi hasiči za mnohem starší a méně hodnotnou automobilovou stříkačku ze Zlína-Kostelce a dodávku Fiat Ducato, tedy inventář SDH Želechovice-Paseky, za nepochybně zastaralou Škodu 1203 ze Zlína-Štípy. Zástupci Želechovic však hodlali ponechat majetek deponovaný na území nově vzniklé obce. Šlo totiž o de facto jediný hodnotný majetek, který místní část ve chvíli osamostatnění vlastnila. Navíc v této době začal být zastupitelstvem města Zlína projednáván návrh nového územního plánu, který se týkal i katastru Želechovic nad Dřevnicí. Projednáváný územní plán přitom měl platit od roku 2010, kdy se měla obec osamostatnit.²³⁸

Nakonec byly veškeré spory smírně vyřešeny a obec Želechovice nad Dřevnicí vznikla, resp. byla obnovena k 1. lednu 2009. Následující rok se stal začátkem nové kapitoly v dějinách obce.²³⁹ Po počátečních vleklých neshodách s městem Zlín při dělení majetku již obec samostatně hospodaří a vzniká zde mnoho významných plánů do budoucna.

Volby do prvního zastupitelstva obce proběhly v sobotu 10. ledna 2009. Kandidovala dvě politická hnutí – Nezávislí starostové pro kraj a Spojení demokraté – sdružení nezávislých. S přehledem zvítězilo první jmenované hnutí.²⁴⁰ 26. února 2009 se uskutečnilo oficiálně první jednání obecního zastupitelstva. Přítomní zastupitelé odsouhlasili složení čtyř výborů – finančního, kontrolního, kulturního a sociálního a Výboru pro rozvoj obce.²⁴¹

²³⁶ Srov. Želechovický zpravodaj, 2008, č. 2, nestr.

²³⁷ Želechovický zpravodaj, 2008, č. 3, nestr.

²³⁸ Želechovický zpravodaj, 2008, č. adventní, nestr.

²³⁹ Želechovický zpravodaj, 2009, leden, s. 1.

²⁴⁰ Želechovický zpravodaj, 1, 2009, č. 1, s. 1.

²⁴¹ Tamtéž.

Historicky první schůze želechovického zastupitelstva pak zvolilo starostou Michala Špendlíka, místostarostkami se staly Pavla Paprčková a Hana Svobodová.²⁴²

Brzy po nabytí samostatnosti začalo vedení obce s rychlou nápravou stavu. Od června 2009 začaly být rekonstruovány některé místní komunikace, chodníky, opraven byl obecní rozhlas. V téže době podepsali zástupce obce smlouvu s Dopravním podnikem Zlín-Otrokovice ohledně provozování příměstské linkové dopravy na další rok.²⁴³

V červnu 2010 zasáhly obec povodně. Po hustém dešti se zvedla hladina vody a byl vyhlášen 3. stav povodňového ohrožení. Díky včasnému zásahu dobrovolných hasičů však nedošlo k závažnějším škodám na majetku.²⁴⁴

V létě 2010 došlo ke konečné dohodě v záležitosti majetkových vztahů mezi městem Zlín a Želechovicemi. Dle vzájemné dohody získala obec movitý majetek v hodnotě 13 milionů Kč, finanční prostředky ve výši 12,5 milionu Kč, dále 12 tisíc akcií obchodní společnosti Vodovody a kanalizace Zlín, a. s. a podíl v Dopravní společnosti Zlín – Otrokovice.²⁴⁵ Ke konečnému majetkovému vyrovnání došlo 8. října 2010, kdy dohodu podepsaly obě smluvní strany.²⁴⁶

Ve dnech 15. – 16. října 2010 proběhly v Želechovicích volby do obecního zastupitelstva. Při účasti 61,93 % oprávněných voličů zvítězilo s 11 mandáty hnutí Starostové a nezávislí (STAN), další 4 mandáty si rozdělily ČSSD a SD-SN. Starostou obce byl opětovně zvolen Michal Špendlík.²⁴⁷

7.3 Oslavy 750 let od první písemné zmínky o obci

V květnu 2011 se uskutečnily oslavy 750. výročí první písemné zmínky o Želechovicích. Při této příležitosti byl uspořádán slavnostní průvod obcí, u budovy Obecního úřadu zazněl projev starosty obce Michala Špendlíka. Následovalo vystoupení dětí místní

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ *Povodně 2010 v naší obci.* Želechovický zpravodaj, 2, 2010, č. 3, s. 2.

²⁴⁵ *Vypořádání majetku Zlín – Želechovice.* Želechovický zpravodaj, 2, 2010, č. 3, s. 1.

²⁴⁶ *Uzavření dohody o konečném majetkovém vypořádání mezi naší obcí a Statutárním městem Zlín 8. 10. 2010.* Želechovický zpravodaj, 2, 2010, č. 5, s. 4.

²⁴⁷ *Výsledky voleb do Zastupitelstva obce Želechovice nad Dřevnicí.* Želechovický zpravodaj, 2, 2010, č. 5, s. 4.

Základní školy a svěcení praporů obce a dobrovolných hasičů v kostele sv. Petra a Pavla. V budově sokolovny pak byla otevřena výstava historických fotografií připomínajících minulost i současnost nedávno osamostatněné obce. Další program oslav probíhal spíše v neformálním duchu – došlo k vystoupení zájmových spolků působících v obci, zejména obou sborů dobrovolných hasičů, nechyběly ani koncerty či závěrečná taneční zábava.²⁴⁸

7.4 Současnost a budoucnost

V říjnu 2014 se v obci konaly komunální volby, v nichž s přehledem zvítězilo hnutí Starostové a nezávislí, z něho pocházel i dosavadní starosta Michal Špendlík. Ten byl následně znovu potvrzen ve své funkci.²⁴⁹

Želechovice nad Dřevnicí od znovunabytí své samostatnosti pokročilo rychlým tempem k lepší životní úrovni místních lidí. Zmíníme-li mnohé opravy cest a chodníků, investice do plánované přestavby Obecního úřadu a Základní školy Želechovice, je patrné, že si obyvatelé obce váží samosprávy.

²⁴⁸ Srov. Želechovický zpravodaj, 3, 2011, č. 2, s. 15.

²⁴⁹ Výsledky voleb. Želechovický zpravodaj, 3, 2014, č. 10, s. 2.

8 Závěr

Ve své práci jsem se pokusil o přehledné zpracování dějin obce Želechovice nad Dřevnicí. Již v úvodních partiích jsem si vytyčil cíle a pevně věřím, že jsem předpokládaného výsledku dosáhl. V jistém smyslu je předkládaná bakalářská práce přípravou na rozsáhlejší a ucelenější pojednání o dějinách sledované obce.

V rámci přípravy jsem využíval písemných a částečně i orálních pramenů, reflektoval jsem rovněž množství odborné či popularizační literatury. Nejasné či nepřesné informace uváděné ve starších pracích i v samotných pramenech v textu uvádím na pravou míru buďto přímo v textu či v poznámkovém aparátu.

Zásadním přínosem práce je dle mého názoru již samotné zpracování tzv. „malých dějin“ – dějin regionálních. V poslední době se rozmáhá literární produkce nevalné kvality, kdy se knižních dějin jednotlivých obcí chápou amatérští vlastivědní badatelé, kteří nemají potřebné znalosti k tématu. Proto se domnívám, že je vždy nutné, aby dějiny obce sepsal buďto profesionální historik či student oboru, který by měl být do problematiky již zasvěcen. Předkládaná práce je proto pokusem o kvalitnější zpracování dějin Želechovic nad Dřevnicí.

10 Prameny a literatura

10.1 Archivní prameny

Státní okresní archiv Kroměříž

- fond Okresní úřad Holešov

Státní okresní archiv Zlín-Klečůvka

- fond Archiv obce Želechovice nad Dřevnicí
- fond Městský národní výbor Gottwaldov
- fond Místní národní výbor Želechovice nad Dřevnicí
- fond Okresní úřad – Okresní národní výbor Zlín
- fond Římsko-katolický farní úřad v Želechovicích

10.2 Tištěné prameny

BOČEK, Antonín (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. Sv. 3. Olomouc 1842.

Mladá fronta DNES – Východní Morava.

Vyhláška ministerstva vnitra č. 13/1930 Sb.

MATĚJEK, František (ed.): *Moravské zemské desky*. Díl 3, část 3. *Kraj olomoucký*. Brno 1953.

Želechovický zpravodaj (2009–2014).

10.3 Orální prameny

Rozhovor s Jarmilou Hanzlíkovou (roč. 1923), 5. 6. 2011.

Rozhovor s Jaroslavem Nedbálkem (roč. 1936), 3. 1. 2013.

10.4 Literatura

BALÁŠ, Miloslav: *Jar. Žila – Lipjan pětasedmdesátníkem*. Valašsko, 11, 1947, s. 72.

BALÁŠ, Miloslav: *Kulturní místopis Novojičína*. Nový Jičín 1967.

- BANTEA, Eugen – NICOLAE, Constantin: *Podíl rumunské armády na osvobození Československa z fašistické okupace*. Historie a vojenství, 1970, č. 2, s. 231–255.
- BARTOŠ, František: *Dialektologie moravská*. Brno 1886.
- BARTOŠ, Josef: *Javoříčko – pravda a legendy*. Olomouc 1995.
- BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Sv. 7. Ostrava 1980.
- BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc 2004.
- BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš: *Dějiny Moravy*. Díl 4. *Svobodný stát a okupace*. Brno 2004.
- BEDNAŘÍK, Ivan – MAŇÁSEK, Petr: *110 let místní dráhy Otrokovice – Zlín – Vizovice*. Zlín 2009.
- BEDNAŘÍK, Ivan – VÍŠEK, Miroslav – ERBEN, Ludvík – LONDIN, Vladimír: *90 let místní dráhy Otrokovice – Zlín – Vizovice*. Olomouc 1989.
- BEDNAŘÍK, Ludvík a kol.: *40 let práce JZD Podřevnicko 1949–1988*. Želechovice nad Dřevnicí 1988.
- Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Sv. 5. Opava – Ostrava 1996.
- CÍLEK, Roman: *Ploština*. Brno 1990.
- ČECHOVÁ, Stanislava: *Nemovitě kulturní památky jižní Moravy*. Sv. 11. *Okres Zlín: soupis památek a literatury*. Brno 2001.
- ČERNÝ, František – VÁŠA, Pavel: *Moravská jména místní. Výklady filologické*. Brno 1907.
- ČERVINKA, Arnošt: *Dějiny zlínské farnosti a farností okolních*. Zlín 1991.
- Československý hudební slovník osob a institucí*. Sv. 1, A–L. Praha 1963.
- ČIŽMÁŘ, Josef: *Dějiny a paměti města Vizovic*. Brno 1933.
- ČIŽMÁŘ, Josef: *Národopisné a životopisné paměti Vizovic*. Vizovice 1938.
- 40 let mírového života a budování Gottwaldova a Želechovice*. Želechovice 1985. [zvláštní číslo Želechovického zpravodaje]
- DOKULILOVÁ, Karla – ŠTROBLÍK, Vladimír: *Soupis kronik města Zlína a připojených obcí*. Zlínsko od minulosti k současnosti, sv. 18, 2001, s. 133–160.
- Emil Scholaster*. Podřevnicko, 3, 1946–1947, s. 19.
- Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek 1. *Územně správní vývoj státních a společenských institucí a organizací na Moravě a ve Slezsku v letech 1848–1960*. Ostrava 1966.

- HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, Úvodní svazek. Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967.
- HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Brno 1938.
- HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II. M–Ž*. Praha 1980.
- HUBÍK, Václav: *Občanské výbory v okrese Gottwaldov*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 7, 1985, s. 149–159.
- In memoriam*. Podřevnicko, 3, 1969, č. 1/2, s. 5.
- J. Ž. [= ŽÍLA, Jaroslav]: *Filigrány (průsvitky) ručního papíru želechovské papírny*. Podřevnicko, 4, 1948, č. 4–5, s. 68–71.
- KACHNÍK, Josef: *Jan Vychodil spisovatelem a buditelem cyrilometodějským*. Našinec, 62, 1926, č. 135, s. 1.
- KOMÁREK, Josef – VRÁNA, Stanislav: *Zlínský okres*. Zlín 1937.
- KP [=PAVLIŠTÍK, Karel]: *Žila Jaroslav*. In: Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, 1. svazek. Praha 2007, s. 266.
- KRAMOLIŠ, Čeněk: *Bývalé chmelnice na Moravě*. Selský archiv, 2, 1903, s. 71–73.
- KUBÍČEK Jaromír – KUBÍČEK, Tomáš: *Národopis na Moravě a ve Slezsku. Výběrová bibliografie*. Strážnice 1996.
- KUNZ, Ludvík: *Soupis časopiseckých prací z Valašska a Záhohří 1884–1964*. Brno 1965.
- MACHÁŇ, Jaroslav a kol.: *60 let TJ Sokol Družstevník Želechovice*. Želechovice 1981.
- MACHULA, Filip: *90 let želechovické tělovýchovy*. Želechovický zpravodaj, 3, 2011, č. 3, s. 11.
- MAINUŠ, František: *Účast rumunských vojsk v osvobozovacích bojích na Moravě*. Vlastivědný věstník moravský, 27, 1975, č. 1, s. 31–43.
- MEZIHORÁK, František: *Hry o Moravu. Separatisté, iredentisté a kolaboranti 1938–1945*. Praha 1997.
- MEZIHORÁK, František: *Moravský extrémní regionalismus a pokus o Velké Slovensko (1938–1939)*. Olomouc 1994.
- MEZIHORÁK, František: *Rok 1938 na jihovýchodní Moravě*. Zprávy Oblastního muzea v Gottwaldově, 1968, č. 1, s. 8–19.

- MIKESKA, Jan: *Emigrants from the Southeastern Moravia, particularly from Zádveřice and its Surrounding Area to Texas 1850–1915*. Praha 2003.
- MRLÍK, František a kol.: *Minulost a současnost Malenovic*. Gottwaldov 1986.
- NEČAS, Ctibor: *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740–1945)*. Brno 2005.
- NEČASOVÁ, Kamila – VALŮŠEK, David: *Historie zlínských hřbitovů*. Zlín 2006.
- NEKUDA, Vladimír (ed.): *Vlastivěda moravská. Zlínsko*. Brno – Zlín 1995.
- PALA, Josef: *Poutní místo Provodov*. In: *Provodov: kapitoly z dějin obce*. Provodov 2012, s. 79–87.
- PALA, Josef – HYHLÍK, Vladimír: *Provodov. Poutní kostel Panny Marie Sněžné*. Velehrad 1993.
- PAPAJÍK, David: *Dějiny měst, městeček a vesnic (metodická příručka)*. Olomouc 2005.
- PASÁK, Tomáš: *Vstup německých vojsk na české území v roce 1939*. *Československý časopis historický*, 17, 1969, č. 2, s. 161–184.
- PAVELČÍK, Jiří: „Cikáni“ na jižní a jihovýchodní Moravě. *Slovácko*, 41, 1999, s. 183–197.
- PAVLIŠTÍK, Karel: *Jaroslav Žila – Lipjan, 1892–1970*. *Národopisné aktuality*, 7, 1970, s. 136–137.
- PAVLIŠTÍK, Karel: *Luhačovické Zálesí a Podřevnicko – přechodné oblasti na rozmezí Slovácka, Hané a Valašska*. *Zprávy Oblastního muzea jihovýchodní Moravy v Gottwaldově*, 1966, č. 3, s. 136–139.
- PAVLIŠTÍK, Karel: *Zakladatel Podřevnicka – Jaroslav Žila-Lipjan 75letý*. *Podřevnicko*, 1, 1967, č. 1, s. 3–4.
- PECK, Eduard: *Okresní hejtmánství holešovské*. Holešov 1892.
- PECK, Eduard: *Úplný seznam zeměpisných jmen bývalého panství Vyzovského*. In: *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*, 7, 1890, č. 25, s. 22–26; č. 26, s. 87–91; č. 27, s. 125–130; č. 28, s. 176–181.
- PEŘINKA, Václav: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Vizovický okres*. Brno 1907.
- POKLUDA, Zdeněk: *Baťa v kostce*. 2. vyd. Zlín 2014.
- POKLUDA, Zdeněk: *Hledání předků Tomáše Bati*. *Genealogické a heraldické listy*, 32, 2012, č. 3, s. 11–19.
- POKLUDA, Zdeněk: *Kapitoly z dějin Zlína (I–VIII)*. *Gottwaldovsko od minulosti k současnosti*, sv. 9, 1987, s. 63–188.
- POKLUDA, Zdeněk: *Sedm století zlínských dějin*. 2. vyd. Zlín 2007.

- POKLUDA, Zdeněk: *Ze Zlína do světa. Příběh Tomáše Bati*. Zlín 2004.
- POKLUDA, Zdeněk – NOVÁČEK, Stanislav – KUČERA, Josef: *440 let Kudlova. Obrázky z minulosti 1571–2011*. Zlín 2011.
- POLÍVKOVÁ, Alena: *Naše místní jména a jak jich užívat*. 2. vyd. Praha 2007.
- POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny*. Vizovice 1996.
- PROKEŠOVÁ, Nina – PŘIKRYL, Josef: *Odboj proti nacistické okupaci na východní Moravě. Gottwaldov 1965*.
- PŘIKRYL, Josef – SLEZÁK, Lubomír: *Jihovýchodní Morava v boji proti okupantům*. Brno 1965.
- Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*. Díl 2, sv. 1. Praha 1978.
- Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*. Díl 1, sv. 2. Praha 1978.
- RYCHLÍK, Jan: *Hnutí za připojení Slováků ke Slovensku v letech 1938–1941*. Slovácko, 31–34, 1991–1992, s. 75–95.
- ŘÍHA, Oldřich: *O rodu Tomáše Bati*. Genealogické a heraldické listy, 32, 2012, č. 3, s. 2–10.
- SCHOLASTER, Emil: *Historie papírny v Želechovicích n. Dřevnicí*. Podřevnicko, 1, 1939–1940, s. 2–4.
- SLAVÍK, Bedřich: *Písemnictví na Litovelsku*. Litovel 1937.
- SMOLKOVÁ, Milena: *Dějiny obce Želechovice do roku 1848*. Olomouc 1957 (nepublikovaná ročníková práce). [uloženo též in: SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 56, III. díl kroniky obce]
- Statistický lexikon obcí České republiky 1992*. Praha 1994
- 100 let školy v Želechovicích*. Želechovice nad Dřevnicí 1968.
- ŠÍŠKA, Adolf: *Zlínský okres*. Zlín 1930.
- ŠTARHA, Ivan: *Správní vývoj obcí Jihomoravského kraje v letech 1850–1971*. Brno 1973.
- ŠTIKA, Jaroslav: *Želechovice*. (O činnosti valašského krúžku). Valašsko, 3, 1954, s. 64.
- ŠTROBLÍK, Vladimír: *Vytváření jednotných zemědělských družstev na Gottwaldovsku v letech 1949–1960*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 1, 1979, s. 61–92.
- ŠTROBLÍK, Vladimír: *Okresní národní výbor v Gottwaldově, jeho působnost a vývoj do roku 1960*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 7, 1985, s. 37–101.

- ŠTROBLÍK, Vladimír: *Přehled průmyslových podniků a závodů, podniků komunálních služeb a výrobních družstev v okrese Gottwaldov po roce 1945*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 2, 1980, s. 51–92.
- ŠTROBLÍK, Vladimír: *Správní vývoj okresu Gottwaldov*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 7, 1985, s. 115–147.
- TAYLOR, Philip: *The Distant Magnet. European Emigration to the U. S. A.* London 1971.
- 30 let Školy dukelských bojovníků v Želechovicích nad Dřevnicí. 1949–1979. Gottwaldov 1979.
- VÁCLAVÍK, Antonín: *Dvě jubilea na Podřevnicku*. Valašsko, 2, 1953, s. 104–105.
- VÁCLAVÍK, Antonín: *Luhačovské Zálesí*. Luhačovice 1930.
- VEBER, Václav a kol.: *Dějiny Rakouska*. Praha 2002.
- VÍCHA, Bohumil: *Želechovice. Kostel sv. Petra a Pavla*. Želechovice 1995.
- VLACH, Jaroslav: *Bibliografie okresu Gottwaldov*. Gottwaldov 1987.
- VRLA, Radim: *Seznam chráněných památek zlínského okresu*. Zlínsko od minulosti k současnosti, sv. 11, 1992, s. 5–39.
- VYCHODIL, Jan: *Dějiny a popis kostela v Želechovicích*. In: Kalendář Hostýn 1902. Hostýn 1901, s. 133–140.
- WICHEREK, Jaroslav: *Vývoj průmyslu okresu Gottwaldov v letech 1920–1948*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 2, 1980, s. 7–24.
- WICHEREK, Jaroslav: *Národní výbory na Zlínsku 1945–1948*. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 7, 1985, s. 7–36.
- Základní škola Zlín-Želechovice 1949–1999. Padesát let nové budovy*. Zlín 1999.
- ZETĚK, Jan: *Zádveřice-Raková. Osudy obce na Valašsku*. Zádveřice-Raková 2011.
- ZLÁMAL, Bohumil: *Galerie cyrilometodějských pracovníků nové doby*. Olomouc 2013.
- ŽÍLA, Jaroslav: *Třicet let od povstání lidu v Želechovicích n. Dř.* Podřevnicko, 4, 1948, č. 4–5, s. 83–85.

11 Summary

This Bachelor thesis deals with the historical development of the village Želechovice nad Dřevnicí, the former part of the city Zlín. The first part focuses on the most important information about Želechovice nad Dřevnicí, next chapters shall introduce to modern times of the village (from year 1848 till the recent times). At the end of the there are also introduced some personalities who have been lived or worked there.

12 Přílohy

Příloha č. 1

Významné osobnosti v dějinách obce²⁵⁰

Jan Vychodil (1848–1926)

Římskokatolický kněz, farář, děkan, literát. Narodil se 26. srpna 1848 v Třebčíně u Olomouce. V letech 1874–90 byl kaplanem na Velehradě, 1890 se stal farářem v Želechovicích. O dějinách místního kostela sv. Petra a Pavla později pojednal v kalendáři Hostýn.²⁵¹ V obci se angažoval i společensky – byl oblíbeným knězem, působil jako jednatel Farní jednoty kostelní sv. Petra a Pavla. V roce 1904 odešel na farnost v Charváttech u Olomouce, později působil v Cholině. Zasloužil se významně o opravu sakrálních památek Velehradu, společně s Josefem Vykydalem založil a redigoval Sborník velehradský, kde rovněž uveřejnil i několik svých článků. Užíval pseudonymu „J. Andrejev“ či „Joannes Andrejev“. Zemřel 13. června 1925 v rodišti.²⁵²

Emil Scholaster (1871–1942)

Mlynář, vlastivědný badatel. Narozen 1871 v Lípě. Ve své badatelské činnosti se zabýval zejména dějinami papíren na Podřevnicku²⁵³ a minulostí železniční dráhy Otrokovice–Zlín–Vizovice, hojně přispíval do vlastivědného časopisu Podřevnicko. Zemřel 3. června 1942 v rodišti.²⁵⁴

²⁵⁰ Výběr osobností byl omezen léty 1848 až 2008. Zařazeny byly pouze osobnosti nežijící. V rámci přehlednosti jsou jednotlivé biogramy koncipovány jako stručné a heslovité, řazeny jsou chronologicky.

²⁵¹ VYCHODIL, Jan: *Dějiny a popis kostela v Želechovicích*. In: Kalendář Hostýn 1902. Hostýn 1901, s. 133–140.

²⁵² SOKA Kroměříž, fond Okresní úřad Holešov, inv. č. 935 (sčítací operáty, 1921); PEŘINKA, Václav: c. d., s. 248; SLAVÍK, Bedřich: *Pisemnictví na Litovelsku*. Litovel 1937, s. 90–91; ZLÁMAL, Bohumil: *Galerie cyrilometodějských pracovníků nové doby*. Olomouc 2013, s. 58. U Peřinky je nesprávně uváděno Vychodilovo rodiště, dále je zde mylně řečeno, že se Vychodil stal farářem v Charváttech již roku 1890.

²⁵³ SCHOLASTER, Emil: *Historie papírny v Želechovicích n. Dřevnicí*. Podřevnicko, 1, 1939–1940, s. 2–4.

²⁵⁴ *Emil Scholaster*. Podřevnicko, 3, 1946–1947, s. 19; Vlach, J.: c. d., s. 691.

Ferdinand Filipi (1890–1969)

Učitel, organizátor společenského života, knihovník, obecní kronikář. Narozen 30. července 1890 v Holešově. V rodišti absolvoval reálku, v Příboře studoval na učitelském ústavu. V Želechovicích působil jako učitel od září 1911, v letech 1932–41 byl ředitelem školy, v období 1941–45 propuštěn ze školní služby, vyučoval pak znovu od osvobození do roku 1952, kdy byl penzionován. V obci se angažoval společensky, politicky a kulturně – 1920–40 vedl obecní knihovnu, organizoval zdejší ochotnické divadlo, podílel se na založení Sokola v obci, 1931–52 byl obecním pokladníkem. Kronikářem obce byl od 1. dubna 1955. Zemřel roku 1969 v Želechovicích.²⁵⁵

Emilie Klusalová (1891–1952)

Učitelka, vlastivědná pracovnice, organizátorka ženského a tělovýchovného hnutí. Narodila se 2. 4. 1892 v Hrádku u Slavičina. Od roku 1921 působila v knihovně ve Fryštáku. Sepsala několik textů o dějinách okolí městečka Fryštáku a hradu Lukov. Publikovala pod pseudonymem „Milča H.“. Dlouholetá ředitelka měšťanské školy v Želechovicích, výrazně se zasadila o stavbu nové školní budovy. V roce 1968 jí byla na zdi želechovické školy odhalena pamětní deska. Zemřela 15. 2. 1952 v rodišti.²⁵⁶

Jaroslav Žíla-Lipjan (1892–1970)

Vlastivědný pracovník, národopisec, historik, muzejník. Narodil se 11. srpna 1892 ve mlýně „Na lukách“ u Vizovic. Studoval na gymnáziu v Kroměříži, za 1. světové války bojoval na východní frontě. Později pracoval v bance Slavia v Praze, Brně a Ostravě (roku 1950 penzionován). Mezi lety 1951–64 působil jako ředitel Okresního muzea Novojicka v Novém Jičíně, v této funkci se podílel mj. na vytvoření Památníku Františka Palackého v Hodslavicích. V letech 1939–41 a 1947–48 vydával v Želechovicích vlastivědný časopis

²⁵⁵ SOKA Zlín, fond MNV Želechovice nad Dřevnicí, inv. č. 53, *Kronika obce Želechovice nad Dřevnicí (1955–1960)*, s. 7–8.

²⁵⁶ VLACH, J.: *c. d.*, s. 687; *Základní škola Zlín-Želechovice*, s. 9–11; SKALIČKOVÁ, Jan: *Vzpomínáme na Emilii Klusalovou*. Želechovický zpravodaj, 6, 2014, č. 2, s. 13.

Podřevnicko. Věnoval se zejména dějinám rodného kraje, do odborné národopisné terminologie zavedl název „Podřevnicko“. Přispíval i do časopisu Naše Valašsko. Byl zaujat keltskou minulostí Moravy,²⁵⁷ psal i básně.²⁵⁸ Užíval též pseudonymu „Ozef Lipjan“. Zemřel 16. února 1970 v Novém Jičíně.²⁵⁹

Ferdinand Greinecker (1893–1955)

Učitel, hudební skladatel. Narodil se 28. dubna 1893 v Bystřici pod Hostýnem. Je autorem skladeb komorních (smyčcový kvartet, smyčcové trio, klavírní trio) i klavírních, zhudebnil texty Josefa Václava Sládka, Jaroslava Vrchlického, Františka Táborského či Petra Bezruče. Komponoval rovněž pro mužské a dětské sbory, scénickou hudbu k pohádkám. V Želechovicích žil od září 1919 a působil zde krátce ve 20. letech minulého století jako definitivní učitel na obecné škole. Zemřel 15. července 1955 ve svém rodišti.²⁶⁰

Bohumil Struhala (1903–1972)

Historik, archeolog, muzejník. Narodil se 30. května 1903 v Holešově. Byl dlouholetým ředitelem muzea v Holešově. Přispíval do vlastivědného časopisu Podřevnicko, psal i do Archeologických rozhledů, Hospodářských zpráv. Úzce spolupracoval také

²⁵⁷ Např. ŽÍLA-LIPJAN, Jaroslav: *Požaha mluví*. Nový Jičín 1958; Týž: *Dědina Keltů – Lípa*. (rkp.)

²⁵⁸ Týž: *Má jsi ty země*. Bruntál 1948.

²⁵⁹ BALÁŠ, Miloslav: *Jar. Žíla – Lipjan pětasedmdesátíkem*. Valašsko, 11, 1947, s. 72; VÁCLAVÍK, Antonín: *Dvě jubilea na Podřevnicku*. Valašsko, 2, 1953, s. 104–105; BALÁŠ, Miloslav: *Kulturní místopis Novojičínska*. Nový Jičín 1967, s. 147; PAVLIŠTÍK, Karel: *Zakladatel Podřevnicka – Jaroslav Žíla-Lipjan 75letý*. Podřevnicko, 1, 1967, č. 1, s. 3–4; *In memoriam*. Podřevnicko, 3, 1969, č. 1/2, s. 5; PAVLIŠTÍK, K.: *Jaroslav Žíla – Lipjan, 1892–1970*. Národopisné aktuality, 7, 1970, s. 136–137; kp [=PAVLIŠTÍK, Karel]: *Žíla Jaroslav*. In: Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, 1. svazek. Praha 2007, s. 266; JP [PAVLÍČEK, Jaromír]: *Žíla – Lipjan, Jaroslav*. In: Biografický slovník Slezska a severní Moravy, sv. 5. Opava – Ostrava 1996, s. 140; VLACH, Jaroslav: c. d., s. 691.

²⁶⁰ SOkA Kroměříž, fond Okresní úřad Holešov, inv. č. 935 (sčítací operáty, 1921); *Československý hudební slovník osob a institucí*. Sv. 1, A–L. Praha 1963, s. 375–376; VLACH, J.: c. d., s. 742.

s Oblastním muzeem v Gottwaldově. Významný organizátor hudebního života v Holešově. V Želechovicích po několik vyučoval na škole. Zemřel 4. července 1972 v rodišti.²⁶¹

Karel Wolf-Želichovský (1859–1939)

Novinář, redaktor Lidových novin, překladatel z ruštiny a němčiny. Narodil se 9. října 1859 v Želechovicích, zemřel 25. února 1939.²⁶²

Oldřich Ordelt (1923–2004)

Chemik, výtvarník, řezbář, básník. Narodil se 14. dubna 1923 v Želechovicích. Vystudoval chemii, pracoval v Baťově výzkumném ústavu ve Zlíně, kde po dlouhou dobu žil. Umělecké tvorbě se začal věnovat až v důchodovém věku. Motivem pro jeho obrazy je valašská krajina, zejména okolí Rusavy. Zemřel v lednu 2004.²⁶³

²⁶¹ VLACH, J: *c. d.*, s. 742.

²⁶² SOkA Zlín, fond MNV Želechovice, inv. č. 205 (korespondence mezi Ústavem pro českou literaturu ČSAV a MNV Želechovice, 26. 9. 1974, 14. 10. 1974, 13. 2. 1975, 10. 3. 1975). V tuto chvíli není možné k osobnosti Karla Wolfa-Želechovského uvést více, neboť zatím nebyly dohledány relevantní písemné prameny ani literatura pojednávající blíže o jeho životních osudech.

²⁶³ *Oldřich Ordelt zemřel*. Mladá fronta DNES – Východní Morava, č. 17, 21. 1. 2004, s. 9.

Příloha č. 2

Seznam starostů obce (od roku 1876)²⁶⁴

1876–1885	František Polepil
1885–1891	František Kilhof
1891–1895	František Bobal
1895–1898	Jan Vrána
1898–1910	Jan Bobal
1911–1919	František Motýl
1919–1922	Jan Verner
1922–1923	František Bořuta
1923–1931	František Motýl
1931–1942	Josef Světlík
1942–1945	Antonín Doležel
Od 2009	Michal Špendlík

²⁶⁴ SOkA Zlín, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2 (protokoly o schůzích obecního představenstva a obecního výboru z let 1876 až 1921).

Příloha č. 3

Vývoj počtu obyvatel obce²⁶⁵

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	806	x
1869	814	148
1880	907	155
1890	840	158
1900	880	160
1910	942	163
1921	982	167
1930	1 280	212
1950	1 658	342
1961	1 835	x
1970	1 816	404
1991	1 980	X

²⁶⁵ PEŘINKA, V.: *c. d.*, s. 244; *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970, Díl I, Sv. 2.* Praha 1978, s. 714–715; *Statistický lexikon obcí České republiky 1992.* Praha 1994, s. 523.

Příloha č. 3

Seznam předsedů JZD Podřevnicko (1949–1988)²⁶⁶

1949–1950	František Vrána
1950–1951	Jan Paták
1951–1952	Božena Prokopová
1952–1953	Karel Boleslavský
1953	Petr Strnadel
1953–1955	Aloisie Boleslavská
1955	Jaroslav Prokop
1955–1959	Jan Paták
1959–1960	Stanislav Žaludek
1960–1963	František Krátký
1963	Miloslav Svačinka
1963–1972	Karel Hejtmánek
1972–1980	Alois Pastorčák
1980–1988	Libor Mudruňka

²⁶⁶ BEDNAŘÍK, Ludvík a kol.: *40 let práce JZD Podřevnicko 1949–1988*. Želechovice nad Dřevnicí 1988, s. 40 an. První uvedený byl předsedou přípravného výboru.

Seznam zkratk

CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
ČSL	Československá strana lidová
ČSSD	Československá strana sociálně demokratická
inv. č.	inventární číslo
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KSČ	Komunistická strana Československa
MNV	Místní národní výbor
MěNV	Městský národní výbor
ONK	Okresní náborová komise v Gottwaldově
ONV	Okresní národní výbor
OPS	Okresní přesvědčovací skupina při MNV v Želechovicích nad Dřevnicí
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNS	Strana národně socialistická
SOkA	Státní okresní archiv
ZDO	Zemské desky moravské, Kraj olomoucký
ZMV	Zemský národní výbor